

SLOVENSKE NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 33
16/2018
21. apríl 2018

Cena 0,50 €

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

TRIUMF VIKTORA ORBÁNA
– PRÍČINY A NÁSLEDKY
Strana 4.

KATOLÍCKE POĽSKO
VO VLNE LIBERALIZMU
Strana 5.

LEGENDÁRNY REPORTÉR
A POLITIK JÁN SMOLEC
Strana 6.

CESTA IKON ZO SANOKA
AŽ DO HUMENNÉHO...
Strana 7.

JOZEFÍNA MAREČKOVÁ
– ŽENA S VEĽKÝM SRDCOM
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Dni sa neustále predlžujú, raňajší odchod do práce je badať menej stresujúci, v tráve žiaria nové a nové hlávky kvetov a na uliciach nás svojou jasavou žltou pozdravuje zlatý dážď. Zaľúbenci si už vyhládli tú svoju rozkvitnutú čerešňu na prvomájový bozk a aj meteorológovia potvrdzujú, že okolo šantí a predváda sa jar. Ročné obdobie, ktoré má v sebe najviac optimizmu a ktoré oddávna spájame s nádejami nového zrodu, nového začiatku. Keďže však máme neustále pripomínaný „osmičkový“ rok, pripomíname si aj historické súvislosti – a jednou z najznámejších je „Pražská jar“, podobne ako leto bude v znamení „augusta 68“. V tejto súvislosti však dostávajú súčasné zhromaždenia na námestiach slovenských miest a následný politický kvas okolo čudnú historickú konotáciu. Keď sa pozrieme späť na už spomínanú „Pražskú jar“, bolo evidentné, o čo sa vtedajšie reformné vedenie strany pokúšalo. Zrušenie cenzúry, sebakritický pohľad na päťdesiate roky s ich politickými procesmi, umožnenie diskusie o ďalšom smerovaní spoločnosti, a napríklad aj umožnenie malého podnikania. To všetko vzbudzovalo v ľuďoch nádeje a s tým spojenú eufóriu a na strane druhej iritovalo brežnevovské vedenie vo vtedajšom Sovietskom zväze. Ako sa to skončilo, vieme z histórie a pamätníci z vlastnej skúsenosti. Terajší politický pohyb je najmä o boji istých politických subjektov, ktoré sa usilujú strhnúť moc na seba a dostať sa konečne k výnosným ekonomickým korýtam, a to aj za cenu rozpredania posledných zvyškov štátneho majetku. Z tribún, ktoré sa z ničoho nič objavili na námestiach viacerých miest, zazneli emocionálne vypäté prejavy, v ktorých sa hovorilo najmä o likvidácii súčasného stavu, ale už oveľa menej sa hovorilo o tom, ako vybudovať niečo nové. Lebo zo starého materiálu, ktorý je k dispozícii, sa nová stavba postaviť nedá. Skrátka, táto jar je po politickej stránke zavádzajúca, podľa cudzích nôt napísaná pesnička. Ešteže vtáci, ktorí vitajú jarné slniečko, spievajú tú skutočnú, pravdivú pieseň...

Maroš M. BANČEJ

Odovzdávanie filmových cien Slnko v sieti sa nevyhlo politickým agitáciám Na filmové snímky dopadli tieň politiky

Alexander GOCZ – Foto: internet

Bratislavská Stará tržnica bola miestom, odkiaľ verejnoprávna RTVS ponúkla divákovi priamy prenos zo slávnostného večera odovzdávania národných filmových cien Slnko v sieti. Túto prestížnu cenu suverénne ovládla Čiara režiséra Petra Bebjaka. Patrí jej Slnko v sieti v kategórii najlepší hraný film a snímka bodovala aj v ďalších piatich kategóriách. Divácku cenu si odniesla hudobná rodinná komédia Spievankovo a Kráľovná Harmonia Diany Novotnej.

Národné filmové ceny Slnko v sieti si počas svojho trvania získali kredit profesionálne zorganizovanej akcie. Porota zložená z členov Slovenskej filmovej a televíznej akadémie väčšinou objektívne zhodnotila filmovú a televíznu produkciu za uplynulý rok, tak ako v prípade nedávneho udeľovania cien za rok 2017. Lenže zvyčajnú atmosféru slávnostného večera v tomto prípade narušili ozveny súčasného politického diania na Slovensku a niektorí diváci boli zaskočení politickou agitáciou, ktorá zaznievala z pódia.

KOMU CENY?

Nechajme zatiaľ propagandistický rozmer spomínanej akcie bokom a spomeňme laureátov, pre ktorých sa vlastne celá akcia konala. Spomínaný film Čiara zvíťazil v kategórii najlepší hraný film a dostal aj Slnko v sieti za najlepšiu filmovú réžiu pre Petra Bebjaka, za najlepší filmový strih, filmový zvuk, za najlepšiu filmovú hudbu aj za najlepší mužský herecký výkon v hlavnej úlohe pre Tomáša Mašťalíra. Tri sošky Slnko v sieti z desiatich nominácií si odniesli tvorcovia filmu Piata loď. V kategórii najlepší dokumentárny film zvíťazila snímka Diera v hlave režiséra Roberta Kirchhoffa, najlepším animovaným filmom sa stal Očko hrdina zo seriálu Websterovci od Kataríny Kerekesovej. Počas večera si jednu sošku odnieslo aj ďalších päť filmov. Cenu za najlepšie kostýmy získala Katarína

Vyznamenávanie filmových tvorcov a aktérov má svoje opodstatnenie. Už menej miesta by na takýchto fórach mala mať politika a najmä nie politizovanie.

Štrbová Bielíková za film Križáček, za najlepšie masky boli ocenení Martin Jankovič a Zuzana Paulini za Unos. V kategórii najlepší ženský herecký výkon v hlavnej úlohe bola ocenená Zuzana Kronerová za film Baba z ľadu, za najlepší ženský herecký výkon vo vedľajšej úlohe získala cenu Judit Bárdos vo filme Out a najlepší mužský herecký výkon vo vedľajšej úlohe predviedol Robert Roth vo filme Nina.

EXHIBÍCIA POSTOJOV

Samostatnou kapitolou slávnostného večera bola už v úvode spomínaná politická agitácia. V priamom prenose pred kamerami zaznievali teatrálny vyhlásenia na tému „slušné Slovensko“ či výzva na solidaritu s búracimi sa redaktormi spravodaj-

stva RTVS. Nielen na pódii, ale aj v hľadisku bolo vidno odznaky „#all for jan“, „Za slušné Slovensko“ a „Kultúrou za slušné Slovensko“, známe z protivládnych demonštrácií. Režisér Robert Kirchhoff, ktorý preberal ocenenie za film Diera v hlave, vyhlásil, že odznak má preto, aby sme žili v slušnej krajine a že je solidárny s kolegami v RTVS a s ľuďmi na námestiach. „Lebo sme verní pamiatke Jána Kuciaka a Martiny Kušnírovej.“ Režisér Dušan Trančík zasa povedal: „Myslím si, že je správne, že sa odovzdá cena hodnotám v čase, keď žijeme neistú dobu, keď politici prevracajú pravdu na lož.“

Situáciu sa usilovala vrátiť do normálnych kolají moderátorka večera Adela Vinczeová, ktorá na jeden z mnohých politických príhovorov napokon

odpovedala, že „problém je v tom, že si každý myslí, že je slušný a správny, len by to asi mal niekto určiť“.

UVÁŽLIVÝ JAKUBISKO

Na spolitizovanú atmosféru večera kriticky zareagoval režisér Juraj Jakubisko, ktorý prišiel odovzdať cenu za najlepšiu réžiu. Svojim kolegom z branže adresoval nasledujúce slová: „Tak trochu mi je smutno, keď vidím, že sa stále za niečo manifestuje. Všetci tu hovoria niečo o slušnom Slovensku, ale ja by som bol rád, keby sa demonštrovalo za slušný slovenský film, za lepšie podmienky preň. Mali by ste bojovať za slušného slovenského diváka, aby chodil viac do kina.“ Exministrom Marekovi Maďaričovi, sediacemu v hľadisku, Jakubisko pripomenul, že ho márne žiadal o výraznejšiu pomoc pre slovenských filmárov. Napokon sa obaja – Adela Vinczeová aj Juraj Jakubisko, za svoju snahu udržať slávnostný večer v pásme kultúry a oslavy filmového kumštu dočkali zvláštnej „vdaky“ zo strany takzvaných mienkotvorných médií. Boli označení za „kolaborantov“ vládnej koalície, za prospechárov a Adelu ešte počastovali podpásovými narázkami na údajnú spoluprácu jej otca, známeho spisovateľa, s komunistickou ŠtB. Zdá sa, že protagonisti „slušného Slovenska“ doslova cielene deštruujú už nielen politický, ale aj kultúrny život na Slovensku.

3 OTÁZKY PRE:

Ing. Ladislava LYSÁKA, DrSc., zakladateľa SES – NEZES

Pôdu dať len tomu, kto ju aj naozaj obrába

• Dotačný škandal má prvé obete, padajú hlavy, dokonca aj inštitúcie, sú to však tí ozajstní vinníci?

Radikálny postih nosnej časti fundovanej vedeckovýskumnej základne agrozozemstva (VÚPOP) odvolaním jej vedúcich pracovníkov považujem za nepremyslený krok. Bola by veľká chyba, ak by išlo o cieľnú deštrukciu podobnú tej, ktorá postihla Ústav ekonomiky a riadenia priemyslu, za strategické štúdie ktorého som v roku 1989 preberal celoštátne vyznamenanie. Pritom išlo najmä o štyri horné poschodia lukratívnej budovy v Bratislave a dvadsaťpäť lôžok v hotelovej časti, ktoré patrili nášmu ústavu. Teraz z nich profitujú deštruktóri...

• Ako vnímate fakt, že bohatstvo našej pôdy objavili oveľa skôr podvodníci ako štátni úradníci a samotný štát?

Nie je pravda, že nepoznáme bohatstvo našej pôdy. Venujeme jej ochrane a efektívnejšiemu využitiu na prospech našej ekonomiky a najmä spoločnosti veľkú pozornosť. Tragédiou je, že jej veľkí vlastníci ju sami neobrábajú a z pohľadov praxe v dobre vyhriatych kanceláriách špekulujú, ako ju najvýhodnejšie predať či prenajať. Pretože naše zákony považujú vlastníctvo za nedotknuteľné a neumožňujú, aby kompetentní úradníci/rezort do toho účinne zasiahli, aj preto sa platné zákony beztriestne porušujú.

• Aké by mali byť prvé krízové opatrenia, aby sa nestávalo, že agrodotácie poberajú aj tí, ktorí pôdu nevlastnia, prípadne ich poberajú na neproduktívne plochy?

Zabezpečiť plnú zodpovednosť žiadateľov o dotácie za pravdivosť uvádzaných podkladov, následne precíznou kontrolu zo strany Poľnohospodárskej platobnej agentúry a postihy – podľa miery previnenia bez ohľadu funkčných či iných pozícií. Upraviť legislatívu a nariadenia tak, aby poľnohospodársku pôdu mohol vlastníť len ten, kto na nej pracuje – kto ju aktívne obrába.

Zhovárať sa Štefan ZLATOŠ
Foto: archív SNN

V SNN 17/2018
SI PREČÍTAŠ

V Bratislave odštartoval v stredných školách čudný projekt „Mečiar na školách“
Poslanec NR SR Štefan ZELNÍK: Zdravotníctvo je na tom lepšie, ako by sa mohlo zdať
Úzkym profilom súčasnej slovenskej ekonomiky je akútny nedostatok pracovných síl

Tristotridsať organizácií z deviatich krajín protestuje proti rodovej ideológii Žiadajú revíziu Istanbulského dohovoru

Petra PODHORSKÁ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Výhrady proti ideologickým častiam Istanbulského dohovoru prejavilo tristotridsať organizácií z deviatich členských štátov Európskej únie. Radu Európy tiež žiadajú, aby sa z tohto dokumentu odstránili pasáže o rodovej rovnosti. Zo Slovenska sa pod túto výzvu predstaviteľom Rady Európy Andersovi Samuelsenovi, Bridget O'Loughlinovej a Thorbjørnovi Jaglandovi podpísalo až tridsaťpäť organizácií. Uvedená výzva je reakciou na vyjadrenie pani Bridget O'Loughlinovej, ktorým podľa vlastného vyjadrenia chcela objasniť mylné predstavy týkajúce sa Istanbulského dohovoru.

Signatári upozorňujú, že jej vysvetlenie odporuje explicitne textu Istanbulského dohovoru a tiež že je v priamom rozpore s vyjadreniami iných autorít EÚ. Preto navrhujú, aby Rada Európy iniciovala revíziu Istanbulského dohovoru, ktorou sa z neho odstráni koncept „rodu“ a všetky s ním súvisiace pojmy a zároveň umožnila, aby štáty mohli mať proti ideologickým častiam Istanbulského dohovoru výhrady.

■ ZMENIŤ TEXT

Patrik Daniška z Inštitútu pre ľudské práva a rodinnú politiku uviedol: „Obhajcovia Istanbulského dohovoru tvrdia, že ich cieľom nie je šíriť gen-

der ideológiu, ale výhradne bojovať proti násiliu na ženách. Navrhujeme teda, aby sa ideologické časti vypustili a zostali len také ustanovenia, ktoré sú naozaj zamerané na boj proti násiliu. Ak Rada Európy tejto našej výzve vyhovie, bude to dôkaz, že skutočným cieľom dohovoru je naozaj boj proti násiliu a nič iné.“

„Vitame, že sa zjednotilo toľko organizácií, platforiem a spoločností naprieč európskymi štátmi, ktoré reagovali na kontroverznosť Istanbulského dohovoru. Je to dôkaz, aké nejednoznačné interpretácie tento dokument spôsobuje, aké zmätky a nepochopenia vyvoláva a akú nedôveru k nemu

prechovávajú mnohé organizácie, ktoré sa v praxi venujú pomoci ženám a rodinám v núdzi. Ak máme riešiť násilie v spoločnosti, potrebné je pozrieť sa na jeho koreň, ktorý spočíva v nedostatočnej úcte k človeku a k životu – či už ide o muža, alebo o ženu. A venovať viac energie vzájomnému porozumeniu a spolupráci medzi mužmi a ženami.“ doplnila Marcela Dobešová, predsedníčka Fóra života a členka Výboru pre rodovú rovnosť.

■ ZA ZDRAVÝ ROZUM

Anton Chromík, predseda Aliancie za rodinu, uzavrel: „Podpísali sme tento list, lebo Istanbulský dohovor

nepomáha obetiam týrania, ale stal sa nástrojom ideologickej vojny. Podpísaný Istanbulský dohovor je ako nabitá zbraň pri hlave, a preto žiadame, aby Slovensko vzalo svoj podpis späť pod Istanbulským dohovorom. Až potom, ako Rada Európy dostane zdravý rozum a pristúpi k zmenám, ktoré odstraňujú z Dohovoru rodovú ideológiu a nanu-

covanie tzv. nestereotypných rodových rolí našim deťom v školách, môžeme zvážiť opätovne jeho podpísanie. Do toho času niet inej logickej cesty, ako je vzatie podpisu späť. Ak Slovensko použije zdravý rozum, možno sa ho nebudú báť použiť aj ďalšie krajiny. Najhlúpejšej ideológii v dejinách predsa neobetujeme naše deti.“

Hospodárenie Matice slovenskej v roku 2017 bolo najlepšie za ostatné roky Tlaky na školské samosprávy na juhu Slovenska

Text a foto: Pavol JAVORSKÝ

Matičiari z výboru Matice slovenskej (MS) rokovali 14. apríla v Rožňave aj za prítomnosti primátora tohto mesta na jazykovo zmiešanom území Pavla Burdigu, čo bola iste pocta pre národnú ustanovizeň. Primátor ich úprimne pozdravil a poďakoval, že sa stretli práve tam. Rokovanie na pôde rožňavského úradu práce pripravila riaditeľka Domu MS v Rožňave a členka predsedníctva MS Zlatica Haľková. Výborníci prebrali dva základné dokumenty, a to Správu o činnosti a hospodárení MS a Správu o stave na jazykovo zmiešaných územiach.

Správu o činnosti a hospodárení predložil správca Matice slovenskej Maroš Smolec.

■ DOBRÉ HOSPODÁRENIE

„Správa o činnosti ustanovizne preukazuje, že naša činnosť je rozsiahla a jej finančné zabezpečenie nie je jednoduché. Napriek tomu sme v roku 2017 hospodárili najlepšie za ostatné roky – okrem roku, keď sme predali budovu v Priekope tlačiarne Neografia. Na konci roka sme vykázali deficit na úrovni tridsaťsedemtisíc eur. Účtovná závierka dokazuje, že majetok sa nám neznehodnocuje. Ako správca som sľúbil, že Matica

si v roku 2017 vyrovná všetky svoje záväzky voči tretím osobám, čo sa aj podarilo splniť. Čerpanie rozpočtu ustanovizne na úrovni dva milióny eur sa prekročilo o päťdesiat tisíc eur – najmä na mzdách a autorských honorároch,“ dodal správca.

Člen výboru Miroslav Kerekanič poznamenal, aby Matica viac čerpala dotácie od štátu aj mimo účelovej dotácie ministerstva kultúry. „Matica je silná. Musíme od štátu žiadať viac. Napríklad aj cez Fond na podporu umenia, ktorý dotuje rôzne iné organizácie.“ Juraj Gajdoš pripomenul, aby sa Matica pripravila aj na možné obdobie, že nebude mať takú dotáciu

od ministerstva kultúry ako dosiaľ. Výbor uložil vedeniu ustanovizne, aby správu o činnosti dopracoval podľa pripomienok z diskusie a predložil na schválenie na rokovaní ďalšieho výboru v júni.

■ JUH SLOVENSKA

Správu o stave na jazykovo zmiešaných územiach predložila členka výboru a predsedníctva MS Libuša Kľučková. Vypracovala ju Margaréta Vyšná zo Strediska národnostných vzťahov (SNV) a to na základe strategickej úlohy Matice slovenskej realizovalo SNV MS správu o Stave podpory národnej identity

a vlastenectva a účasti Slovákov na riadení a správe verejných záležitostí. Správa sa prerokovala na predsedníctve MS, výbore MS, vyjadrila sa k nej vedecká rada MS a prediskutovali ju aj na zasadnutí RV MS. Správu zdôvodnila aktuálnym stavom na slovenskom juhu najmä v školstve. Na zmiešanom území sa totiž aktivizujú základné i materské školy s vyučovacím jazykom maďarským. Správa prierezovo monitoruje stav na tomto území a najmä akési potláčanie slovenskej časti obyvateľstva v spoločenských, kultúrnych a školských samosprávach. Uvádza aj podporu z Maďarskej republiky na

Predseda M. Gešper viedol zasadnutie Výboru MS. Vedľa neho podpredseda Dozorného výboru MS Ján Buleca z Košíc.

rozvoj materských a základných škôl s vyučovacím jazykom maďarským. Výbor MS vzal správu na vedomie.

VŠIMLI SME SI

Na rodnom dome jedného z bývalých prezidentov Slovenska Jozefa Tisa v Bytči bola pamätná tabuľa. Už nie je, zničil ju „umelec“, ktorého „umenie“ spočíva v ničení symbolov minulosti. Má v tom jednoducho asi záľubu, možno ide o nejaký druh psychickej úchyľky. Spojenej s exhibicionizmom.

Umenie nie je kaziť a ničiť

Jeden z ničiteľov pamätníkov na Slovensku Ľuboš KÁLMUS.

považuje za barbarstvo. Dodnes máme v očiach napríklad davové scény z obdobia rúcania sôch Saddáma Husajna v Iraku po porážke jeho vlády. Alebo ničenie svetového kultúrneho dedičstva v Afganistane – sôch Budhu Talibanom. Alebo asi ťažko zabudneme na pálenie kníh nacistami. Takéto činy považujeme za barbarské. Bez diskusie.

Najnovšie medzi ne v našich slovenských pomeroch radíme aj skutky výtvarníka Ľuboša Lorenza. Lebo ako inak, či čím iným sa líšia od tých vyššie spomenutých?

S prezidentom Tisom a jeho érou možno slobodne nesúhlasíť alebo súhlasiť. Ale nemožno ničiť artefakty jeho doby. Žiadne historické artefakty totiž nemožno ničiť.

Štefan ZLATOŠ
Foto: archív SNN

„Kto nepozná minulosť, nepochopí budúcnosť,“ napísal genálny spisovateľ Thomas Mann. Bol tiež filantrop a významný esejista prvej polovice 20. storočia. V roku 1929 získal Nobelovu cenu za literatúru. Zrejme teda možno jeho názor rešpektovať. Ak odmietneme minulosť vo všetkých jej podobách, tak si naozaj ťažko vieme predstaviť našu budúcnosť a cesty k nej. A už takmer vôbec ju nemožno chápať.

V civilizovaných demokraciách sa ničenie odkazov minulosti

Na slovenských námestiach zrejme vzniká nový politický subjekt Pochybnosti o spontánnosti protestov rastú

Väčšina občanov prišla nedávno na námestia spontánne. Nenáhodná brutálna vražda dvoch mladých ľudí emocionálne strhla ľudskú lavínu a vohnala ju do ulíc a na námestia. A na ľudskú lavínu sa dá nabaliť kadečo. Keď sa pohne, strháva so sebou všetko a všeličo – pravdu aj polopravdu, pripravenú provokáciu, nahromadenú zlosť. Propagandou usmernená anonymná ľudská masa je účinnejšia ako tank. Dobrý demonštratívny slogan, osvojený davom, je ako guľometný pás. Zasahuje, likviduje, pomáha k víťazstvu...

V dave sa kadečo stratí. Tých, čo ho vytvárajú, nepoznáme. Poznáme a vieme identifikovať tých, čo vystupujú a účinkujú na tribúnach. Vieme trebárs, prečo sa hystericky rozkričal istý herec po neprijatí Istanbulského dohovoru... Ale kto v skutočnosti stojí za usmerňovanou spontánnosťou?

Skúsme si zbilancovať posledné masové demonštrácie. Ako Gorila sú pomenované občianske protestné zhromaždenia po rovnomennom vyšetrovacom spise, z ktorých prvé sa uskutočnilo 27. januára 2012 v Bratislave. Podľa odhadov sa na tomto proteste zúčastnilo okolo štyritisíc ľudí. Neskôr časť organizátorov protestov predstavila a prijala Občiansku výzvu 2012. Nasledoval Veľký protikorupčný pochod. Bola jar v roku 2017. Po dvadsiatich siedmich rokoch opäť vyjadrovali masy štrnganím kľúčov svoju nespokojnosť s „režimom“. Na ich čele boli dvaja mladí ľudia, vtedy študenti. Na otázku istého média „prečo“ odpovedali – „to sa musí vyjadriť organizátor“. Zablikala kontrolka.

O necelý rok neskôr na prahu tejto jari či skôr ešte na konci zimy sa

ČO INÍ NEPÍŠU

O spontánnosti manifestácií Za slušné Slovensko vraj nemožno pochybovať. A čo tie haldy vopred pripravených transparentov, ako to dokumentuje aj táto snímka z Košíc?

zrazu zjavila iniciatíva Za slušné Slovensko. S tými istými protagonistami. Po niekoľkých protestoch sa však mladý pár rozdelil a zrazu

máme dve iniciatívy – jedna vystupuje pod názvom Za slušné Slovensko a druhá si ponechala pôvodný názov Veľký protikorupčný pochod. Vo vedení prvej figuruje to mladé dievča, vo vedení druhej je ten mladík. Na tribúne prvej účinkujú osoby blízke vznikajúcemu novému ľavicovému subjektu, druhá iniciatíva je ešte stále akoby bez vplyvu politikov alebo osôb, ktoré mieria do politiky. Tá prvá už má vopred pripravené transparenty, heslá, slogany, druhá sa ešte stále javí ako spontánna. Prvá má, aspoň na zbežný pohľad, masívnu a určite aj materiálnu podporu, druhá sa zdá byť výrazne chudobnejšia. Prvá je viac radikálna, druhá skôr pripomína protesty z éry hippies, teda protesty nevolajúce po násilí. Aj na sociálnych sieťach sa prívrženci týchto dvoch skupín rozdelili na tých, ktorí sú za demokratické nenásilné zmeny, a na tých, ktorí sa správajú skôr ako aktivisti politickej strany. Nateraz neznámej. Alebo už známej? Čosi tu naozaj nesedí.

Ján ČERNÝ
Foto: archív SNN

Žijeme v ére neistôt a chaosu

Dušan D. KERNÝ

Slovensko je tak naplno zamestnané samo sebou, že nemá dosť priestoru zaoberať sa okolitým svetom. Teda tým, ako vývoj v susedných štátoch a zoskupeniach, ktorých je Slovenská republika členom, poskytuje poučenia. Žijeme v čase takých neistôt, aké sme od vzniku samostatného Slovenska ešte nezažili. Trvá to dlho. Dnes a denne je i na medzinárodnej, ako aj na domácej scéne veľký problém odlišiť pravdu od lži. V terajšej situácii sa mobilizujú aj výrazné osobnosti známe zo stránok SNN, ako je dlhoročný aktívny účastník slovenského spoločenského, politického a literárneho života Ján Čomaj so svojou úvahou pre druhý polčas vlády. Obsiahly text je výstižným, ľudským, ale i politicky potrebným zvolaním, „aby sme počuli menej

silných slov a videli viac dobrých skutkov“. Možno si položiť otázku, v akom prostredí sa teraz v strednej Európe nachádzame a či naša „potreba menej silných slov a viac dobrých skutkov“ súzvučí s okolitým štátmi a národmi. Odpoveď na túto otázku nám totiž môže ukázať hlbokú potrebu vlastnej, dá sa povedať národne, na národné záujmy orientovanej domácej politiky.

Stredná Európa prešla a ešte len bude prechádzať turbulentnými časmi. Kľúčový štát Nemecko sa hľadá. Vidno to aj na osobných osudoch. Porazeného Martina Schultza si dnes nikto nevšima, tento sociálny demokrat je dnes bezvýznamná politická nula. Tento obyvateľ Porýnia dnes nenávidí hlavné mesto Berlín s jeho intrigami. Taký príbeh sa v nemeckej politike ešte nikdy

neodohral, ešte nikdy v priebehu roka nádejný kandidát na nemeckého kancelára neprepadol, išiel z kola von dokonca aj vo vedení vlastnej strany. Každý, kto si spomenie, s akou pompou a s akým sebedomím vystupoval neraz

KOMENTÁR

na Slovensku, na pôde jeho parlamentu tento Martin Schultz, zrazu vidí, že to bolo vlastne protokolárne gesto politikovi zo špičky Európskeho parlamentu. Schultz zhorel na domácej politickej pôde, roky skúseností v europarlamente mu nestačili na to postaviť sa zoči-voči nemeckým problémom.

To je pre nás aj veľké ponaučenie o mašinérii propagandy práce europarlamentu a europoslancov. Inými slovami,

nemožno si pestovať nijaké ilúzie o tom, že europarlament je liaheň novej potrebnej generácie politikov a ideí, že práve odtiaľ prichádzajú odpovede na naše vnútorné problémy. V mnohom si musíme poradiť sami, nie preto, že by sme boli proti Bruselu, proti brusselským pohlavárom, ale preto, že oni nemajú odpoveď na to, čo my musíme riešiť. Prípady Martina Schultza nám odhaľuje aj pozadie berlínskej mocenskej politiky, doslova brutalitu, podlosť, ničomnosť a zlomyseľnosť politiky a beznádejnosť inej, čestnejšej, ľudskejšej, transparentnejšej politiky, akú chcel robiť Schultz.

Poučenia z vývoja u susedov vidno na prípade Poľska a Maďarska. Proti Poľsku začala Európska komisia bezprecedentné, doteraz nevidané kroky, rozbehla proces aktivizácie článku 7, vraj z obáv o právny štát v Poľsku. Nič podobné sa nemôže stať Maďarsku, vystavenému dlhodobojnej ostrej kritike, pokiaľ ide takmer o všetko v tamojšej politike, o postojoch predsedu Viktora Orbána ani nehovoriac. A to nie opreto, že Európska komisia si netrúfne na absolútneho víťaza už tretích parlamentných volieb, ale najmä

preto, že ide o hlboké politické a osobné väzby – maďarský FIDESZ je členom najsilnejšej európskej parlamentnej frakcie ľudovcov a hlasuje s nimi, čiže v európskych otázkach je v zhode s hlavným prúdom. Najsilnejším zahraničným podporovateľom Orbána pred voľbami nebol nikto iný ako terajší federálny minister vnútra, výstavby a vlastní z Bavorska Horst Seehofer. Ten patril aj medzi prvých gratulantov aj v mene konzervatívnej bavorskej kresťansko-sociálnej strany CSU. S takým kartami v rukách je terajšia maďarská politika, kritická voči Bruselu, silnejšia voči Európskej komisii než poľská. Český politický prepletenec si zasa zabezpečil pevné pozície rozhodným pripojením sa predsedu vlády v demisii Andreja Babiša k protiruským sankciám.

Slovensko vklínené medzi silné osobnosti maďarskej, poľskej, ale aj českej politiky má tak mimoriadny význam aj v tom, aby slúžilo ako klin. Aby sa tu z medzinárodného hľadiska zamedzilo vytvorenie strany či nástup politika s takým silným, priam monopolným postavením, ako je to v Budapešti či vo Varšave.

Slušnosť sa nedá vykričať

Ivan BROŽÍK

Slušnosť nie je heslo, slogan či volanie rozhorčeného davu. Slušnosť dostávame alebo získavame výchovou doma, v škole, v bežnom medziľudskom styku. Slušnosť je mimoriadne obsiahly pojem. Má však jeden veľký a našťastie ešte stále hlboký a živý prameň. Je to miesto, z ktorého vyviera ohľad a úcta. Pri narábaní s ohľadom a s úctou dávame zvyčajne svoje vlastné ja do úzadia a prejavujeme ich voči ľuďom okolo nás, od najbližších až po tých, ktorých náhodne stretávame. Teda mali by sme. Je to akési umenie taktu vybudované či životom získané z istých pravidiel, ale oveľa viac ho formuje osobný jemnocit, dobrosrdečnosť.

Slovensko volá v týchto týždňoch po slušnosti. Aspoň tak sa nateraz dá vnímať odkaz tisícov občanov na námestiach mnohých

miest našej vlasti. Komu však tento odkaz adresujú? Na prvý pohľad to vyzerá tak že politikom. Niektorým politikom. Prečo nie však všetkým, veď slušnosť v politike by sme mali vyžadovať naozaj od všetkých. Námestia volajú: „Za slušné

POZNÁMKA

Slovensko,“ a v podstate niet čo namietat. Aj keď krajina je iba taká, akí občania v nej žijú. Ona sama sa nezmení, ani keby sme na ňu hulákali roky. Dokonca ani politici sa nezmenia, ak im zrazu nakážeme, aby boli slušní. Lebo oni sú našim obrazom. Máme iba takých, akých si volíme.

Slovensko môže byť a je krásne, môže byť a je – aj keď potenciál nevyužilo – úrodné. Zatiaľ ešte stále. Slovensko môže

byť úspešné alebo neúspešné. V tomto roku je reálna skôr prvá možnosť, našťastie. Ťažko však môže byť slušné či neslušné. Len tak samo od seba, zrazu, na povel. Je to asi tak ako s tou starou a všetkým deťom kedysi známou rozprávkou Josefa Čapka O psíkovi a mačičke. Rozhodli sa upiecť si dobrú tortu. A do misy hádzali všetko, čo považovali za dobré. Dobré sú kosti, dobré sú myšky, dobrá je slaninka aj oškarky, dobré je mlieko... Veď to poznáte, aj tí starší. Že tá torta sa v konečnom dôsledku nedala jesť, nemožno pochybovať...

Dobré je si pokričať, dobré je si od srdca ponadať, z plných pľúc vysloviť svoje túžby, vyvenčovať zlo. Lenže z tejto zmesi slušné Slovensko nijako nevybudujeme. Ani krik sa zo dňa na

deň nezmení na slušný rev. Určite nie v atmosfére nadávok, vyhrážok, ponižovania, obviňovania, vzájomnej nevraživosti a pokusov o razantné zatváranie úst tým, ktorí to vidia akosi inak. Slušné Slovensko si usilujeme vykričať, oháňajúc sa pritom s transparentmi, kde sa objavujú akoby vtipné, skôr však oplzlé, neraz aj vulgárne texty. Chceme slušné Slovensko, a pritom urážame tých, čo ho chcú tiež slušné, ale akosi inak ako my. Podľa našej mienky neslušne.

Tak ako nemôže byť biela farba zároveň čierna, tak nemôže byť niečo slušné, ak to požadujeme neslušne. Slušnosť sa nedá vykričať a vynadávať. Možno ju iba presadiť – slušným správaním, morálnym konaním, ohľaduplnosťou a taktnosťou. Možno ju presadiť výberom slušných kandidátov na politikov vo voľbách. V každom inom prípade je to ako v inej, tiež chronicky známej rozprávke, tentoraz z ruského prostredia – Na zlodejovi horí čiapka... Budeme dovtedy kričať, akí sme slušní a ako chceme slušnosť, až nás definitívne prestanú všetci naozaj slušní ľudia napokon počúvať.

Ako bolo, čo bolo

V decembri 1995 som sa ako redaktor Slovenskej republiky zaujímal o slovenskú kresťanskú protikomunistickú organizáciu Bielu légii. V tých časoch sa už verejne hovorilo o justičnej vražde troch študentov – Antona Tunegu, Alberta Púčka a Eduarda Tesára, pod ktorú sa v roku 1951 podpísal prokurátor Anton Rašla. Priateľ z Čierneho Balogu mi naznačil, že by mi o príslušníkoch Bielej légie mohol porozprávať Julio Kovalčík-Krásnik. Dohodol mi s ním stretnutie. Po príchode do Balogu ma čakala ma smutná správa. Krásnika našli nadranom v potoku. Ležal na chrbte s nohami v smere prúdu a s rukami zloženými na prsiach. Tvár mu trčala z ľadovej vody Čierneho Hrona. V malej vode, kde by sa neutopilo ani dieťa, ale stalo sa. Akoby nad tabuizovanou témou stále visela kľatba.

Nedávno som sa s Bielou légiou stretol v Divadle Akadémie umení v Banskej Bystrici. Pedagóg a režisér Matúš Oľha uviedol so svojimi študentmi pod názvom Hra na Ľuda Ondre-

jova dramatizáciu novely Petra Kováčika Tvorivý pobyt. Dramatizátorka Silvia Kováčiková ponúkla životný príbeh človeka lámaného dobou – spisovateľa, bohémeho milovníka alkoholu, nezodpovedného manžela,

darené pokračovanie skvelých kníh Zbojnícka mladosť a Jerguš Lapin. Na zväze spisovateľov sa rozhodli, že výtržníka pošlú do Čierneho Balogu, aby tu nadviazal na povstalecké dielo Petra Jilemnického Kronika. Predseda

ochrancovi Fabrymu, že skončil s romantickými rozprávkami. Chce písať o tom, že eštebáci zakladajú protištátne organizácie, aby získali ďalších väzňov – otrokov do zdravotne nevyhovujúcich uránových baní. Komunista Fabry

podľa stalinsko-ždanovovského socialistického realizmu, ale pre-slávi sa tým, že vytvorí jedáleň so slovenskými špecialitami. (Čo sa mu aj podarilo. Na prízemí pod kaviarňou Luxor bývala skvelá Slovenská reštaurácia, kde občas pripravoval pre priateľov atraktívne jedlá samotný Fabry.) Potom Ondrejovovi navrhol, aby z balockého tvorivého pobytu napísal denník. Ondrejov pochopil. Zo žartu odvetil, že bude písať o horách, dievkach a mládeňcoch s „poneváčom“ ako oje. Živá téma je pochovaná. Fabry je spokojný. Jeho priateľ je zachránený. Pud prežitia je silnejší ako hľadanie pravdy.

Mladí herci na scéne potiahnutej bielym plátnom, kde sa sane – vlačuchy – menia z dopravného prostriedku na úradovňu, nevťeravo prerozprávajú a zahrali príbeh o poznani a sklamaní, ktorý sa končil vetou: „Nad Bratislavou viseli zlovestné mraky.“ Ich výpoveď je aktuálna. Nad Slovenskom sa zmráka. Znovu sú tabuizované témy, sloboda slova je pre vyvolených, hriechy sa merajú dvojakým metrom a oceňujú sa ideológmi vyvolené umelecké paškvily.

Aktuálna hra na Ľuda Ondrejova

Peter VALO

arizátora, povstalcu a napokon propagátora socializmu, keď ľudí zatvárali za slovo. Začiatkom krutých päťdesiatych rokov Ondrejov čosi potáral v opitosti v krčme a hrozil mu súd. Jeho kamarát básnik Rudo Fabry zašiel na ústredný výbor komunistickej strany a presvedčil dôležitého referenta, že Ondrejov napísal knižku Na zemi sú tvoje hviezdy. Bolo by dobré, keby pokračoval v písaní takejto socialistickej literatúry. Ako vzor posunul režimu poplatné nepo-

narodného výboru mu ukázal miesta bojov a porozprával príbehy, ktoré už opísal Jilemnický. Krčmového človeka Ondrejova zaujali iné príbehy. Dovoľ sa, že Štátna bezpečnosť cez provokatérov vytvára nové organizácie Bielej légie, aby mohla pozatvárať ich členov. Ondrejova téma nadchne. Keď sa o tom dozvie predseda národného výboru, postará sa o to, aby spisovateľa odvolali z tvorivého pobytu.

Po návrate do Bratislavy sa Ondrejov zverí svojmu

naňho nakričí, nech zabudne na svedomie i posvätné poslanie literatúry: „V tomto posratom svete máme iba jedno poslanie: prežiť! Svet bude taký, na akom sa dohodli veľmoci, a my na tom nič nezmeníme...! Spisovatelia v tejto hre neznamenajú nič! Sme obyčajné nuly.“ A dodá, že pre Ondrejova bude menej nebezpečné ožrať sa a vyrábať „prúsery“ v Bratislave ako v Čiernom Balogu písať o Bielej légii. Hneď mu posluži vlastným príkladom. Aj on bude ako spisovateľ písať

SEBAOBRAÑA

Ak ste v ostatnom čase pozornejšie sledovali našu mediálnu scénu, je dosť možné, že sa u vás objavil pocit v odbornej, ale aj v populárnej literatúre označovaný termínom *déjà vu*. Ide o termín prebratý z francúzštiny a znamená doslova „už videné“. Opisuje sa ním jav, keď má človek z ničoho nič intenzívny pocit niečoho už predtým prežitého, vidného alebo počutého. V našom prípade sa vám môže zdať, že sa časy tesne po novembri 1989, keď sa rozmohlo „odvolávanie primárov uprätovačkami“, keď sa podpísovali rôzne petície a kádralo sa od buka do buka, vrátili späť.

Redaktori
či aktivisti

Teraz nemám na mysli zhromaždenia na námestiach, kde je toto davové odvolávanie a kádrowanie najviac viditeľné. Mám na mysli situáciu v RTVS, kde sa časť redaktorov spravodajstva „vzbúrila“ proti vedeniu tejto verejnoprávnej inštitúcie pôvodne pod zdanlivo malichernou zámienkou, že majú zakázané mať v obrazových vstupoch pripnutý známy odznak so zavraždenými Jánom Kuciakom a Martinou Kušnírovou a heslom „all for Jan“. Od vedenia „rádiotelevízie“, najmä generálneho riaditeľa Jaroslava Rezníka, došlo pritom k čudne nerozhodnej a takpovediac bojzlivej reakcii, v ktorej ako keby chcel celý problém zahrať dostratená. V RTVS je však stále platný interný záväzný predpis, prijatý ešte za predošlého generálneho riaditeľa Václava Miku. V ňom sa hovorí o tom, že redaktori spravodajstva musia byť striktné apolitickí, čo okrem iného znamená vystríhať sa prítomnosti akéhokolvek symbolu na oblečení či na tele. Platí to napríklad na kríži, ktorý by mala moderátorka na retiazke na krku, ale hoci aj na Dávidovu hviezdu na klope saka. Rovnako sa to týka aj prípadného tetovania, nápisov na tričkách či čiapkach. Jednoducho, verejnoprávnosť znamená objektivnosť, nestrannosť a pravdivosť, kde nijaké podprahové znamenia – a odznak k nim nepochybne patrí – nemajú miesto. Na druhej strane musí každý súdny divák či poslucháč súhlasne reagovať na slová Jaroslava Rezníka, že časť redaktorov spravodajstva ešte na náročnú úlohu verejnoprávneho redaktora nedorástla. Nečudo, veď za predošlého vedenia do RTVS prešlo nemalo redaktorov z komerčných médií, čo sa prejavilo na nenápadnom presadzovaní „zábavných“ prvkov vo vysielaní – ruka v ruke s problematickým jazykovým prejavom. Rezníkovo úsilie o návrat k profesionálnej i jazykovej kultúre sa náhle vníma a prezentuje ako snaha o voľajákú „normalizáciu“, pričom jeho oponenti veľmi dobre vedia, aké negatívne asociácie toto slovo u bežného občana vzbudzuje. Keď si nedáme pozor, tak demontáž verejnoprávnosti nastáva tu a teraz. Napríklad tým, že si redaktori náhle nectia kódex, ktorý im doteraz neprekážal.

Marek DANKO

Exkluzívne informácie z Budapešti od Gregora Martina PAPUCSEKA

Orbánov triumf – príčiny a následky

Zhováral sa Dušan D. KERNÝ – Foto: archív SNN

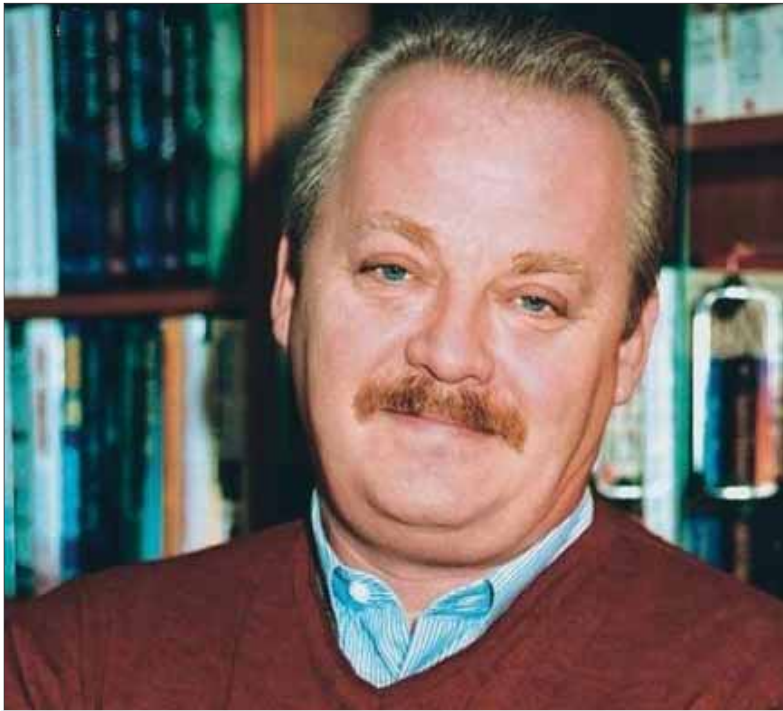
V slovenskom mediálnom priestore je už roky neprekonateľnou osobnosťou rozhlasový spravodajca Gregor Martin PAPUCSEK, autor originálnych kníh o Maďarsku, posledný z rodiny stálych rozhlasových spravodajcov – pôvodnej siete zahraničných spravodajcov Slovenského rozhlasu po roku 1993. Preto ho aj SNN oslovili s otázkami na príčiny zdrvivého víťazstva, v poradí už tretieho vládnej strany FIDESZ a jej vedúcej postavy – Viktora Orbána, dnes najvýraznejšej postavy stredoeurópskej politiky.

• Ako hľadáte na dianie v krajine, kde žijete a novinársky pôsobíte?

Čitatelia SNN sa už zoznámili s volebnými výsledkami nespochybniteľného víťazstva Viktora Orbána, takže je namieste povedať, že sa na ňom podieľala celá mašinéria štátneho aparátu, ako aj verejnoprávných médií a aj celej siete čítaných a obľúbených župných novín, ktoré sú v drvivej väčšine v rukách majiteľov naklonených vládnej strane alebo ju podporujú. V takejto situácii podstatné je, že hlavnú tému kampane jednoznačne určila vláda. Migranti bola hlavná téma a, samozrejme, národný štát. Aj keď v skutočnosti, podľa môjho názoru, Maďarsko má iné problémy a hrozba migrácie nie je vonkoncom taká akútna, ako ju prezentovala masívna a všadeprítomná vládna kampaň. Už z prvých povolebných vyjadrení vidno, že toto volebné víťazstvo nie je len víťazstvom v týchto voľbách. Viktor Orbán sa v prvej reakcii jasne vyjadril, že išlo o rozhodnutie na dlhé desaťročia, na dlhé roky dopredu sa rozhodlo, aké bude Maďarsko.

• Orbánovo víťazstvo sa nedá spochybniť, ale napriek tomu sa zo zahraničia sype dosť kritických slov...

Dve veci boli kľúčové: masívne ovládanie mediálneho priestoru a určenie hlavnej témy (ako sme spomenuli), ale na to nadväzuje aj fakt, že opozícia tomu nebola schopná čeliť, a vlastne tiež prevzala v otázke migrácie jeho postoje. Politológovia blízki vláde s uspokojením konštatujú, že opozícia nebola schopná účinne sa postaviť proti, nemala na to ani program a ani nespolupracovala tak, aby vytvorila alternatívu. Nebola schopná postaviť protikandidáta. Slabosť opozície to je a bude

Gregor Martin PAPUCSEK je už roky pojmom v slovenskom rozhlasovom priestore.

problém. Inými slovami, Viktor Orbán a jeho strana FIDESZ nie je len jednoznačným víťazom, ale pokiaľ ide o vnútropolitické pomery, mocensky by vlastne ani nepotrebovala dvojtrietinovú väčšinu, zaobišla by sa pri vládnutí aj bez ústavnej väčšiny, lenže navonok, osobitne v európskom priestore, to má váhu, a tým aj mimoriadny význam.

• Viktor Orbán je už desaťročia prítomný v maďarskej politike. Dnes – ako sa píše v európskej tlači – vyhral veľkú bitku o Maďarsko. Zrejme za tým musia byť aj jeho osobné vlastnosti...

Isteže, v mnohom „reže“ nejednému maďarskému voličovi osobnostná chémia Viktora Orbána – je

charizmatik, je bezprostredný, čo ľuďom, a osobitne Maďarom, imponuje, má taký – dalo by sa to nazvať – husársky charakter a zároveň vie byť veľmi jednoznačný, ak nemá povedať priamo že tvrdý voči politickým protivníkom. A to sa naplno prejavilo aj v postoji voči migrantom. To ľuďom imponuje, teda maximálne polovici Maďarov, ktorá ho svojim spôsobom miluje.

• Ako hodnotíte kampaň, veď sledujete maďarský politický život – vrátane volebného – už desaťročia...

... no bola to veľmi škaredá kampaň, ak mám odpovedať na otázku o doterajšom vývoji, tak toto bolo dno, verejnoprávne médiá boli nielen využité, ale aj zneužitú, odznali ška-

redé, nepravdivé tvrdenia, vyslovene lži, celá kampaň sa zamerala proti migrantom a opozícia tomu nečelila, pritom volič sa rozhodoval emocionálne. Opozícia síce burcovala voličov, aby prišli v čo najhornejšom počte k urnám, ale aj v tomto im do poslednej chvíle brala vietor z plachiet vládna kampaň.

• Akú úlohu zohrali hlasy voličov žijúcich v zahraničí?

Voliči v zahraničí v drvivej väčšine podporili FIDESZ, teda Viktora Orbána. Neexistujú nijaké údaje o tom, koľko je na Slovensku tzv. dvojakých občanov, pretože títo ľudia by sa museli zriecť slovenského občianstva, čo by im bolo ľúto. Odhaduje sa, že „zatajených“ aj – maďarských občanov – je na Slovensku do tisíc. Dokopy je „nových“ maďarských občanov zväčša zo Sedmohradska a z Vojvodiny milión, z toho má volebné právo zhruba šesťstotisíc a na voľby sa zaregistrovalo tristosiedemdesiat tisíc. Podľa odhadov (ich hlasy sa ešte rátajú) z dvadsiatich ľudí volilo devätnásť FIDESZ...

• Nás však musí zaujímať aj zahraničnopolitický rozmer politiky Maďarska po voľbách...

Prvé ohlasy sú jednoznačne na prospech posilnených vzťahov v rámci Vyšehradskej štvorky, v tom rámci teda aj so Slovenskom a s jeho novou vládou, maďarský záujem je posilniť vzťahy s ďalšími štátmi v rámci politiky V4, a to s Rakúskom a s Talianskom. Samozrejme, azda to netreba osobitne pripomínať, zachovaná ostane politika voči povinným kvótam, no a celkovo politika NIE spojeným štátom európskym. Maďarská vláda v predvolebnom období šikovne vmanévrovala ostatné krajiny z vyšehradskej skupiny na „migračné pole“ – vo svojej propagande jednotaj zdôrazňovala absolútnu jednotu V4 a podporu Varšavy, Prahy a Bratislavy v boji Budapešti proti migrácii, čo nakoniec nebolo ďaleko od pravdy, akurát sa zdala byť táto línia silená vzhľadom na predsa existujúce rozdiely. Aj po výraznom volebnom víťazstve sa spomínalo, že teraz je posilnená tiež V4, no premiér Viktor Orbán pri vymenúvaní najbližších spojencov Maďarska spomenul Bavorsko a Poľsko (osobne sa kamaráti s Horstom Seehoferom a Jaroslavom Kaczynskim...).

O ČOM JE REČ

Vo svojej literárnej tvorbe som venoval dosť času životopisnej literatúre. A popri iných témach napísal som i biografický román o Martinovi Kukučínovi, ktorý vyšiel v roku 1980 pod názvom *Láska a smrť*. Na tému ma naviedol Vladimír Mináč: pri jednej z ciest autom z Martina do Bratislavy mi práve on vnučil myšlienku, aby som sa pozrel na Kukučínovu korešpondenciu, najmä na jeho listy z posledného obdobia, ktoré napísal mladej Chorvátky Verici Krznaričovej. „Nádherný vzťah“, prizvukoval mi Mináč, „aký neprežil ani starnúci Goethe, keď sa zamiloval do mladučky Ulriky! To je veľká téma,“ zdôrazňoval mi. Mináč Kukučínovi naozaj rozumel, mal ho rád, vysoko ho vyzdvihoval, inak by o ňom nebol napísal: „Možno že už dosť dlho poznáme Martina Kukučína; celkom menej poznáme doktora Mateja Bencúra, človeka európsky vzdelaného a po oravsky ľudového, citlivého mysliteľa, obetavého politika a lekára.“

V máji uplynie deväťdesiat rokov od jeho smrti, nuž je čas, aby sme si ho teraz pripomenuli. Po Kukučínovej smrti vyšiel v číslkoch novinách *El Magallanes* nekrológ, v ktorom sa píše: „Keď my neverci máme mať svätcov,

musíme kanonizovať tohto milosrdného slovenského lekára, ktorý urobil mnoho, mnoho dobrého pre ubohých.“ A Mináč dodáva: „Aj my neverci sme hrdí na tohto slovenského svätca, na človeka a spisovateľa, ktorého po celý život viedlo porozumenie a súcit. V jeho osob-

Bencúrova láska a smrť

Peter ŠTRELINGER

nej obetavosti je mnoho smutného zúfalstva, ba až mučeníctva.“

Literárna tvorba Martina Kukučína je neobyčajne bohatá, jeho súborné dielo, ktoré vychádzalo vo vydavateľstve Tatran v päťdesiatych rokoch, obsahuje vyše dvadsať zväzkov. Nedávno sa obrátila jedna z čitateľiek, ktorá vraj rada číta moje glosy, na našu redakciu, či by som nenapísal o Kukučínových láskach, o jeho manželke... Práve túto tému som sa usiloval obsiahnuť vo svojom románe. Kukučín nepatrí k ľuďom, ktorí nechali príliš nazeráť do svojho súkromia. Lásku a vášeň – tú možno iba tušíť. I v tomto asi tkvie odpoveď, že sa oženil až ako vyše štyrid-

saťročný. Perica Didoličová bola od neho o vyše dvadsať rokov mladšia, dcéra jedného z bratov bohatej rodiny Didoličovcov, obchodníkov s vínom a olivovým olejom na ostrove Brač. Istotne si viacerí položia otázku, čo bolo príčinou tohto neskorého manžel-

stava. Žeby naozaj predtým nejstvovala v Kukučínovom živote žiadna iná láska? Odpoveď na to tiež možno len tušíť: že to mohla byť napríklad počas jeho pražských štúdií Maruše Nereutierová, mladá a krásna majiteľka literárneho salónu, ktorá podporovala Kukučína na štúdiách, uviedla ho do umeleckých kruhov, zoznámila ho napríklad s básnikom Vrchlickým či Nerudom. Táto žena mu sprostredkovala aj stretnutie s Petrom Didoličom, a teda po ukončení medicíny Kukučínovo pôsobenie na ostrove Brač. Kukučín posledný rok svojich štúdií býval práve u Nereutierovcov. A Maruša viackrát navštívila potom ostrov Brač,

Ideologický zápas o charakter poľského štátu sa stupňuje

Katolícke Poľsko vo vlne liberalizmu

Martin JARINKOVIČ – Foto: internet

Týždeň pred najväčšími kresťanskými sviatkami v rade poľských miest vyšli do ulíc prívrženci kultúry smrti, aby vyjadrili svoj protest proti úsiliu konzervatívnej vlády Práva a spravodlivosti o sprisnenie potratovej legislatívy. Aj tieto protesty sprevádzané veľkými vášňami svedčia o tom, že svetonázorové rozdelenie poľskej spoločnosti sa za ostatné roky značne prehĺbilo. Odolá katolícke Poľsko vlne liberalizmu?

Na transparentoch demonštrujúcich žien v krakovských uliciach nebolo ani stopy po nežnosti a ohľadoch, zato hýrili nehanbným slovníkom a vyslovene sprostými piktogramami.

V akcii nazvanej príznačne Čierny piatok sa 23. marca poľské mestá začernili početnými odporcami súčasnej konzervatívnej poľskej vlády strany Právo a spravodlivosť. Len vo Varšave ich bolo odhadom okolo päťdesiatpäťtisíc. Protest žien viedli aktivistky feministického hnutia. Publicista Rafał Ziemkiewicz ich výstižne nazval prívržencami marxizmu-feminizmu.

■ ZÁPAS O POTRATY

Demonštráciu podporili predstavitelia opozičných liberálnych strán, tretieho sektora a médií. Protestujúci ňou nadviazali na sériu štrajkov z minulosti, pričom tieto štrajky sú najvýraznejším prejavom súčasného politicko-spoločenského hodnotového zápasu o budúcnosť Poľska. Ľavico-liberálny tábor poľského politického spektra za plnej podpory mediálneho mainstreamu sa masívnou kampaňou pri každej príležitosti snaží podnieť národ a vyburcovať masy

do ulíc. Zatiaľ však napriek všetkým globalizačno-liberalizačným trendom, ktoré zasiahli aj poľskú spoločnosť, nebol veľmi úspešný. Svedčí o tom skutočnosť, že kým petíciu za sprisnenie potratovej legislatívy podpísalo osemstotridsaťtisíc ľudí, na čiernych protestoch ich bolo niekoľko desiatok tisíc, z toho najviac v už spomínanej Varšave. Problematika je ešte delikátnejšia v tom, že v Poľsku je citlivo vnímaný fakt, že prvýkrát boli interrupcie na poľskom území zavedené za nacistickej okupácie. Nacisti umožňujúci potraty na požiadanie bez udania akéhokoľvek dôvodu videli v benevolentnej interrupčnej politike jeden zo spôsobov, ako eliminovať „menejcenné“ slovanské plemeno.

■ FEMINISTKY V AKCII

Problematika interrupcií nie je jednoduchá. Je to ťažká, závažná téma, s ktorou zrejme ani všetci katolíci nie sú vyrovnaní (hoci by teoreticky mali byť). O to viac človeka

zaskočí vulgarizujúca ľahkovážnosť, s akou poňali organizátori svoj protest. Ikonografia mitingu bola, tak ako aj pri predchádzajúcich štrajkoch, jednoducho primitívna. Na plagátoch v rukách žien sa to hemžilo vaginami, maternicami a rôznymi sprostými národnými až vulgárnymi heslami typu: „Je..em nerodím,“ – „Moja p..a, moja vec,“ a podobne. Komický bol transparent istého postaršieho muža znejúci: „Ruky preč od mojej maternice,“ vypovedajúci o súdnosti účastníka protestu. Podobne úsmevne pôsobil aj dýchový transparent vyjadrujúci spojenectvo homosexuality a feminizmu: „Teploši podporujú ženy.“ Zvlášť brutálny bol verbálny útok demonstrantov na adresu katolíckej cirkvi. Za heslá typu: „Hej, biskupe, drž ruky v svojej dupe,“ či: „Pochop, biskupe, že ťa máme v dupe,“ alebo: „Chcem, aby sa rodili deti, lebo ľúbim deti,“ doplnené karikatúrou slintajúceho biskupa, by sa nehanbili ani boľševici všetkými masťami mazaní.

Práve tento agresívny, vulgárno-živočíšny podtext protestu sa stal terčom kritiky a pohoršenia národno-konzervatívnej pravicovej mediálnej scény. Štrajk feministiek sa týmto pred veľkou časťou tradične konzervatívnej poľskej spoločnosti úplne skompromitoval, resp. diskvalifikoval. Veď čo si má súdny človek pomyslieť pri pohľade na zúrivy dav žien, svojim čiernym odevom a temným líčením pripomínajúcim bosorky, oháňajúci sa nákresem materníc všetkých možných podôb? Čo si pomyslieť pri pohľade na mamičku držiacu jednou rukou svoje dieťa a druhou rukou transparent: Potrat je OK, alebo ako bolo zaznamenané na minuloročnom proteste: Nič vám do nášho zabíjania našich detí? Čo si pomyslieť o neplnoletých, veselo štrajkujúcich dievčinkách, ktoré nemajú páru o tom, aké ťažké následky na zdraví a psychike si odnesie veľká časť žien, ktoré prešli potratovou skúsenosťou?

■ MRÁKY NAD KRAJINOU

Záležitosť nie je jednoduchá ani pre vládu, ktorá sa dostala do pasce – na jednej strane tlak veľkej časti jej elektorátu, na druhej nátlakové akcie liberálov. Potratová legislatíva je v Poľsku pritom jedna z najprísnejších v rámci Európy a navrhovaný zákaz interrupcií, týkajúci sa aj prípadov poškodenia plodu, ktorý narušá status quo v tejto citlivej otázke, môže vyhrotiť i tak komplikovanú politickú situáciu.

Nad Poľskom sa nadôvažok sťahujú mraky v podobe čoraz otvorenejšieho sporu s Bruselom či diplomatického konfliktu s Izraelom pre zákon potrhujúci výroky o poľskej účasti na holokauste. Je evidentné, že čierne pochody zapadajú do rámca zvyšujúceho sa tlaku Bruselu na poľskú vládu. V širšom kontexte sú protesty súčasťou geopolitického boja o strednú Európu, ktorá sa v ostatnom čase čoraz viac vzpiera direktívam EÚ. Vlády odmietajúce sebadeštrukčnú bruselskú politiku prijímania utečencov sa stali nepohodlné a sú konfrontované s nátlakovými aktivitami liberálov. Uvidíme, či situáciu ustojú.

a Tiborovi Gašparovi, ktorí pranierovali jeho daňové hriechy a nedodržanie zákonov. Kaliňák si svoju opovážlivosť už odskákal, na rade je Gašpar. A beda novému ministrovi vnútra, ak sa vzoprie a nebude mať vôľu odvolať policajného prezidenta. Šeliga, Nagy, Farská, Sibyla a iná nastročená omladina je vždy pripravená postaviť tribúny, dať vytlačiť letáky, vyrobiť nové transparenty za netransparentné peniaze a zalarmovať pouličné davy od Bratislavy po Humenné. Veď aj na Tomáša Druckera sa už čosi nájde, ako o tom svedčia „objavy“ pouličného kolegu Igora Matoviča. Ubráni minister vnútra svoju nezávislosť pred hrozbou prezidentského režimu? Taký tlak na integritu polície (aj justície), ako si dovolil Kiska, si nedovolil nijaký zo slovenských prezidentov.

Predstavitel' opozície Andrej Kiska má v protiviládnom ťažení spolaľhivých pomocníkov. Taký Pavel Sibyla, bývalý vedúci vnútropolitického oddelenia prezidentskej kancelárie a prispievateľ Denníka N, sa podujal zatočiť s policajným prezidentom v živom televíznom prenose. Lenže proti profesionálovi, akým je nesporné Tibor Gašpar, nielenže neobstál, ale utŕžil si hanbu svojou nevedomosťou „mimovládneho demokrata,“ ktorý si zákon o Policajnom zbore SR ani neprelistoval. Čítanie zákonov sa v jeho kruhoch nenosí, najmä nie takých rozsiahlych, ako je spomínaný zákon s deviatimi hlavami a s osemdesiatimi paragrafmi.

Prípad Gašpar čaká na rozuzlenie. Lebo od dilemy rozuzlenia vraj závisí ticho na ulici, a tiež od toho, či sa kauzy prezidenta Kisku zametú pod koberec.

Politická opozícia nevhodne zasahuje do nezávislosti slovenskej polície

Veľká dilema prezidenta Kisku

Ludovít ŠTEVKO – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Autor výroku Carthago delenda est – Kartágo musí byť zničené, mal v histórii mnohých nasledovateľov, aj keď menej slávnych a menej úspešných ako rímsky senátor a šikovný politik Marcus Porcius Cato. V súčasnosti sa mu nevyrovná ani Donald Trump, a už vôbec nie slovenský prezident so svojou replikou: Gašpar musí byť odvolaný!

„Jediné, čo prezidenta v súvislosti s osobou pána Gašpara zaujíma, je, kedy ho minister vnútra odvolá z funkcie.“ To je podľa vyjadrenia Kiskovho hovorca definitívna bodka za prípadom policajného prezidenta, ktorý sa toľko vzpiera hodiť uterák do ringu v nerovnom súboji s rozvášnenou ulicou a kanceláriou v rokovanom paláci na Hodžovom námestí. Zdá sa, že mimoriadnemu tlaku na odvolanie Tibora Gašpara minister vnútra Tomáš Drucker neodolá, aj keď hlava štátu hrá v tejto nečistej hre prázdny kartami a nemá nijaký relevantný dôvod žiadať hlavu policajného šéfa. Vražda novinára Jána Kuciaka a jeho priateľky Martiny Kušnírovej tým dôvodom rozhodne nie je.

Policajný prezident v rozhovore pre iDnes.cz bez servitky na ústach povedal, že prezident Kiska ho chce odvolať preto, že polícia a Národná kriminálna agentúra (NAKA) previerajú financovanie jeho prezidentskej kampane a daňové podvody jeho firmy. Podľa Gašpara sa polícia aktuálne zaoberá až piatimi podozreniami okolo spoločnosti Andreja Kisku a „v dvoch prípadoch je už

vedené aj trestné stíhanie“. Súdny proces prebieha aj v kauze záhadného predaja pozemku vo Veľkom Slavkove, ktorý Kiska za bagatel' kúpil od istého kontroverzného podnikateľa. Verejnosti je obraz prezidenta, ktorý nekoná vždy v súlade so zákonmi a s morálkou, viac-menej známy, aj keď o tom liberálne médiá mlčia. Jeho firma Kiska Travel Agency neoprávnene skrátla základ dane o sumu 136 337 eur a neodviedla daň z príjmu vo výške 27 114 eur. Pokračovaním škandálu bolo podozrenie, že finančnú sumu asi sedemstosedemdesiat tisíc eur

na osobnú propagáciu Kisku pred prezidentskými voľbami si firma opäť neoprávnene započítala ako svoje náklady a požiadala o tzv. vratku DPH v sume stopäťdesiat tisíc eur. Tieto neprijemné prípady po dvoch rokoch znovu otvorila prokuratúra.

To, čo vyplávalo na povrch o podnikateľskej minulosti Andreja Kisku v ostatných týždňoch, by inde v zahraničí vyfaulovalo z ihriska aj väčší kaliber, ako je slovenský prezident. Princeznú Cristinu, sestru španielskeho kráľa Filipa VI., nezachránila pred obžalovaním z daňových podvodov ani modrá krv. Filip VI. bol v súvislosti s touto kauzou ešte pred skončením celej aféry v súdom konaní nútený pod tlakom médií odobrať svojej sestre titul vojvodkyne z Palmy de Mallorca. U nás nemáme taký mechanizmus, ktorý by za podozrenie z daňových podvodov odobral niekomu titul prezidenta republiky. U nás máme médiá a novinárov, ktorí budú amorálne konanie prezidenta obhajovať priam fanaticky.

Andrej Kiska si za podpory opozície a mimovládnych organizácií môže dovoliť svoju osobnú pomstu dvom mužom – Robertovi Kaliňákovi

GLOSA

Viktorovi Orbánovi sa podaril hetrik. Treťkrát za sebou vyhral parlamentné voľby – čo je však ešte dôležitejšie, vyhral ich tak, že disponuje ústavnou väčšinou. Iste, k tomuto výsledku si dopomohol „politickým dopingom“ – účelovou úpravou volebného systému, ktorý výrazne preferuje veľké strany a znevýhodňuje tie menšie. A tak aj keď získal len niečo vyše štyridsaťosem percent hlasov, v novom parlamente disponuje ústavnou dvojtretinovou, teda vyše 66-percentnou väčšinou, čo je stotridsaťtri kresiel zo sto deväťdesiatich deviatich. Ale aj tak je to výkon hodný obdivu.

Viktor Dobyvateľ

Veľmi zaujímavá a poučná bola aj volebná kampaň. V nej sa naplno ukázalo, že fakty sú vo volebnej kampani úplne nepodstatné, podstatný je umelecký dojem. Inak povedané, celá kampaň sa krútila okolo dvoch tém. Tou prvou boli utečenci, druhou Soros a jeho piata kolóna. Treba zdôrazniť, že vyrobiť z utečeneckej krízy politický problém, bola úloha hodná majstra. Celé politické spektrum v Maďarsku je totiž v náhlade na riešenie tohto problému jednotné. Nikto nechce demonstrovat' plot na maďarsko-srbskej hranici, žiadna z politických strán nesúhlasí s kvótami. Mimochodom, Maďarsko bolo jediné, ktoré sa k nám pridalo v našej žalobe Európskej únii za vynucovanie utečeneckých kvót.

Trocha iná bola situácia v kauze Soros. Je pravda, že tak ako v mnohých iných krajinách má tento miliardár aj v Maďarsku svoje „vplyvové“ agentúry, a je pravda aj to, že jeho Nadácia otvorenej spoločnosti (OSF) podporuje rôzne politické aktivity liberálnych a liberálno-ľavicových síl. Na rozdiel od iných krajín strednej a východnej Európy však s veľmi mizivým výsledkom. Otázka je, čo robí Orbán inak ako jeho politickí súputníci v okolitých krajinách? Orbán je bez pochyb veľmi talentovaný politik, ale to je celkom iste aj Fico. Orbán však neváhal pre svoj úspech ísť až na hranu. Ako už bolo spomenuté, veľmi účelovo si upravil veľmi komplikovaný volebný systém pozostávajúci z troch kandidátok, jednomandátových väčšinových obvodov, zo spoločnej celoštátnej kandidátky a z krajových kandidátok, vďaka čomu docielil najmä pri jednomandátových obvodoch silnú dominanciu. V praxi to znamenalo, že aj keď medzi rokom 2010 a 2014 prišiel o viac než trisťpäťdesiat tisíc voličov, na zisku mandátov sa to takmer neprejavilo. Druhým krokom bolo, že veľmi efektívne a účinne zglajchšaltovo verejnoprávne médiá, ktoré sa v konečnom dôsledku stali hlasnou trúbou vlády a nástrojom veľmi efektívnej a niekedy aj dosť nevyberavej skandalizácie opozície. V tomto bode je slovenská a maďarská realita na mile vzdialená.

No a v neposlednom rade Orbánovi veľmi pomohlo, že opozícia nedokázala vygenerovať osobnosť, ktorá by bola schopná byť jeho reálnym vyzývateľom. Opozičná nejednotnosť, partikulárne stranické záujmy a v neposlednom rade aj extrémna politická odlišnosť Jobbiku, socialistov či liberálov spôsobili, že napriek istým chabým pokusom sa jednotný opozičný postup ukázal ako nereálny. Orbán teda začína svoj tretí premiérsky mandát po sebe (celkovo je však už štvornásobným premiérom, keďže prvýkrát sa dostal ku kormidlu maďarskej politiky už v deväťdesiatych rokoch), pričom disponuje ústavnou väčšinou.

Roman MICHELKO

Ak by sa nebol dostal k moci Vladimír Mečiar, Slovensko dodnes nie je samostatný štát

Smutné hanobenie štátu niektorými novinármi

Zhovárал sa Matej MINDÁR – Foto: SNN

Každý národ má vo svojej histórii osobnosti, ktoré sa v najťažších časoch dokázali hrdinsky a zodpovedne postaviť za slobodu a nezávislosť, a pritom obetovať svoje vlastné osobné záujmy. Na Slovensku sa, bohužiaľ, akosi zabúda na ľudí, ktorí stáli pri zrode našej novodobej štátnosti. Je preto našou povinnosťou si pripomínať ich hrdinské skutky a zachovať pre naše budúce generácie ich odkaz. Rozdelenie Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky mierovou cestou patrí k ojedinelým historickým udalostiam. Preto patrí veľká vďaka poslancom Federálneho zhromaždenia bývalej ČSFR, ktorí hlasovali za rozdelenie. Vďaka ich zodpovednému rozhodnutiu dokázali zabrániť možným nežiaducim a zbytočným konfliktom medzi Čechmi a Slovákmi. Aj Ján SMOLEC ako člen Snemovne národov za HZDS svojím hlasom prispel k vzniku suverénnej a nezávislej Slovenskej republiky. Pred svojím zvolením za poslanca pracoval ako reportér v Smene a odhaľoval krivdy v časoch budovania socializmu. Získal najvyššie novinárske ocenenia. Lenže v roku 1968 ho za ostrú kritiku sovietskej okupácie Československej socialistickej republiky ako prvého prepustili z redakcie a dostal dvadsaťročný novinársky dištanc. V čase prebiehajúcej tzv. nežnej revolúcie bol na konci roka 1989 ako novinár rehabilitovaný a založil Slovenský syndikát novinárov. Svojou novinárskou prácou prispel k vzniku slovenskej štátnosti. Podieľal sa na založení Klubu novinárov za pravdivý obraz Slovenska, z ktorého vzniklo Združenie slovenských novinárov. V rokoch 1993 – 1996 bol šéfredaktorom novín Slovenská Republika. V roku 2001 pôsobil krátko ako šéfredaktor v denníku Nový deň. V predčasných parlamentných voľbách v roku 1994 ho zvolili za poslanca NR SR za HZDS. Za svoju dlhoročnú novinársku činnosť získal Cenu Ľudovíta Štúra, Cenu slovenskej asociácie novinárov a Poctu ministra kultúry SR. Za mimoriadne zásluhy mu prezident SR Michal Kováč udelil vysoké štátne vyznamenanie Rad Andreja Hlinku II. triedy. K sedemdesiatym narodeninám mu pápež Ján Pavol II. udelil apoštolské požehnanie. Ján SMOLEC sa narodil 12. júna 1932 vo francúzskom meste Blayi. Od roku 1935 vyrastal v Pohronskej Polhore. Po absolvovaní Meštianskej školy v Brezne sa vyučil u Baťu a po ukončení základnej vojenskej služby v roku 1956 nastúpil do redakcie Smeny...

• Ako by ste s odstupom času zhodnotili udalosť z novembra 1989?

Ako bývalý reportér Smeny som sa zúčastnil na prvej veľkej demonštrácii už 16. novembra na Hviezdoslavovom námestí v Bratislave, na ktorej bolo asi tisíc protestujúcich, zväčša študentov. O dva dni neskôr sa po celej republike rozletela zvesť, že v Prahe pri demonštrácii bol zabitý študent. Následne na to sa začali plniť námestia tisíckami ľudí, štrngali kľúčikmi a volali: Preč s totalitou! Odporcom režimu sa začalo blýskať na lepšie časy. Preto som sa začal spájať s mojimi bývalými, takisto vyhodnenými kolegami zo Smeny. Na našom prvom stretnutí sme sa rozhodli, že v Smene uverejníme Vyhlásenie, v ktorom oznámime čitateľom, že vítame politické zmeny v štáte. Chceli sme prispieť k obnoveniu demokratickej spoločnosti a slobody prejavu. Na začiatku nám vtedajšie vedenie Smeny nechcelo za žiadnych okolností uverejniť naše stanovisko. Postupným vývojom udalostí po niekoľkých dňoch vedenie nakoniec ustúpilo a Vyhlásenie zverejnilo. Neskôr ma kooptovali do vedenia Zväzu slovenských novinárov a z vlastnej iniciatívy som sa podujal rehabilitovať tristošesťdesiatpäť vyhodnených a diskriminovaných slovenských novinárov.

• Aký ste mali pocit z politických kalkulácií, ktoré nakoniec viedli k nezvoleniu Alexandra Dubčeka za prezidenta?

To je jednoznačné. Česi nechceli Alexandra Dubčeka vidieť na poste prezidenta republiky. Vďaka manipuláciám sa nakoniec prezidentom stal Václav Havel. Dubčekovi ako odškodné ponúkli miesto predsedu Federálneho zhromaždenia, čím ho v podstate ako známeho a obľúbeného politika doma i vo svete politicky odstavili. Svet ho dokonca hodnotil ako politika roka a jeho politickú veľkosť uznali aj veľmoci. Preto som sa usiloval napísať o ňom článok, aby sme si ho vážili a nikdy nezabudli na jeho zásluhy.

• Na začiatku roka 1990 nastal prvý vážny spor v otázke štátoprávneho usporiadania spoločného štátu – tzv. pomlčková vojna. Boli ste spokojný s prijatým kompromisným politickým rozhodnutím Česká a Slovenská Federatívna Republika?

Prvý konflikt medzi ponovembrovými českými a slovenskými politikmi nastal hneď po zvolení Václava Havla za prezidenta. Svoju prvú oficiálnu návštevu ako hlava štátu neabsolvoval do Bratislavy, ale do nemeckého Bonnu. Naše prvé víťazstvo nastalo v tzv. pomlčkovej vojne, keď sa nám Slovákom umožnilo písať názov spoločného štátu s pomlčkou. Ja som to osobne bral tak, že najlepšie by bolo hneď sa rozdeliť, ale uvedomoval som si, že aj s Čechmi musíme rokovať a dohodnúť sa na postupnom

Ján SMOLEC (uprostred) s blízkymi spolupracovníkmi a kolegami v novinárskej profesii – Drahoslavom MACHALOM (vľavo) a Petrom ŠTRELINGEROM.

rozdelení. Veľkú nádej priniesla návšteva pápeža Jána Pavla II., ktorý priletel vrtuľníkom z Prahy a po jeho vystúpení na bratislavskom letisku si pokľakol a pobožkal slovenskú zem. Týmto aktom naznačil českému národu aj celému svetu, že vstúpil na zem suverénneho národa. České médiá pápežovu úctu Slovensku ignorovali.

• Tým sa však problém nevyriešil, naopak stupňoval. S akými ohlasmi slovenských politikov a verejnosti ste sa stretávali ako novinár?

So všetkými možnými. Dokonca ani dnes sa s niektorými ľuďmi nerozprávam. Považujem za obrovský úspech, že sme sa rozdelili. A čo je najviac podstatné, samostatná Česká aj Slovenská republika si získali medzinárodnú autoritu. Stálo to všetko za to. Museli sme veľa bojovať, ale aj šikovne manévrovať. Za toto všetko môžeme vďačiť šikovnosti a razantnosti Vladimíra Mečiara, ale i Václava Klauusa. Vo verejnosti sa objavili aj ohlasy za zachovanie spoločného štátu, a dokonca i dnes sa ešte nájdu takí, ktorí by ho radi obnovili.

• Do akej miery ovplyvnilo slovenskú aj českú verejnú mienku prijatie kompetenčného a jazykového zákona?

Boli to veľmi dôležité zákony, ktoré v konečnom dôsledku našťartovali rozpad federácie. Jazykovým zákonom nastal prvý základ rozdelenia s tým, že sa už nebudeme nikdy vraciat ku koncepcii čechoslovakizmu a československého politického národa. My sme boli slabší v jazykovej úrovni, pokiaľ išlo o náš slovenský vplyv. Museli sme preto niekedy manévrovať. Náš radikalizmus, ktorým sme sa poniektorí prejavovali, museli sme začať tmiť. Preto sme to nechali po voľbách v roku 1992 na Vladimíra Mečiara a Václava Klauusa, aby sa oni dohodli.

• Koncom apríla 1991 po rozpade VPN vzniklo politické hnutie

HZDS. Prečo ste sa rozhodli stúpiť práve do tohto hnutia?

Pred voľbami v roku 1992 Vladimír Mečiar vyzval všetky popredné osobnosti Slovenska z radov profesorov, docentov, kandidátov vied, lekárov, ekonómov a mnohých ďalších vysokoškolsky vzdelaných ľudí, aby prevzali štafetu národného sebauvedomovania od štúrovcov a aktívne sa zúčastňovali na zápase o národnú svojbytnosť. Niektorých dokonca vyzval, aby dočasne prerušili svoju prácu a išli presadzovať na pôdu Federálneho zhromaždenia slovenské záujmy. Medzi takých som patrila aj ja. Pri našom prvom stretnutí Vladimír Mečiar zdôrazňoval, že sa Slovensko musí stať medzinárodne právnym subjektom s členstvom v OSN a v ostných medzinárodných organizáciách. Do predvolebnej kampane nás vypravádzal s programom HZDS, ktorý obsahoval aj niekoľko alternatív štátoprávneho usporiadania, a to federácia, konfederácia, únia, spolkový štát alebo dva samostatné štáty. Pozorne sme počúvali našich voličov, ktorý variant by podporili. Ja som sa ako pronárodne orientovaný nestranický kandidát uchádzal na kandidátku HZDS za poslanca Federálneho zhromaždenia za Západoslovenský kraj. Nakoniec som bol úspešne zvolený.

• Ako ste vnímali objektivnosť českých, ale najmä slovenských médií v informovaní verejnosti o štátoprávnych otázkach?

Väčšina českých aj slovenských médií bola za zachovanie ČSFR. Je veľmi zaujímavé, že zvlášť české médiá písali ináč pred rozdelením a ináč po rozdelení spoločného štátu. Na Slovensku boli proti rozdeleniu najmä pravicové médiá.

• Po voľbách v roku 1992 ste sa stali poslancom Snemovne národov. S akým programom a s presvedčením ste vstupovali na pôdu Federálneho zhromaždenia?

Rozdeliť ústavným spôsobom ČSFR. Musím sa priznať, že s odstupom času sa na to všetko pozerám

s hrdosťou, že sa rozdelil spoločný štát a samostatné Slovensko je životaschopné. V súčasnosti už nie je žiadna šanca vrátiť sa späť do spoločného štátu. Česi sa chceli rozdeliť, ale postupne a opatrne. Po voľbách v roku 1992 už nebolo cesty späť. Aj keď Vladimír Mečiar stále počítal s rôznymi alternatívami spolužitia s Čechmi, my poslanci sme chceli vznik samostatného Slovenska. Samozrejme, nie všetci českí poslanci boli za rozdelenie. Napríklad známy Miroslav Sládek chcel podplatiť kúpou Škodovky každého slovenského poslanca, ktorý bol za rozdelenie. Dúfal, že sa mu takto podarí zachrániť federáciu.

• Kedy ste si uvedomili, že sa spoločný štát skončí?

Počítali sme všetky možnosti a alternatívy. Dokonca sme sa navzájom „provokovali“, kto aké má návrhy a medzi sebou sme rokovali, pretože sme chceli nájsť prijateľné riešenie. Musím priznať, že nás pronárodne orientovaných zaskočilo, akým rýchlym tempom rozdelenie spoločného štátu prebiehalo. Mali sme veľké obavy z toho, že sa môže niečo pokaziť. Ani Česi nepočítali s okamžitým rozdelením, ale je zaujímavé, že už v lete 1992 mali pripravené hraničné kamene, colnice a vlastné peniaze.

• Ako by ste zhodnotili úroveň politickej kultúry vo Federálnom zhromaždení pri rokovaniach o zániku ČSFR?

Českí poslanci neboli voči nám vôbec vulgárni, skôr ústretoví. Boli síce nejaké výkriky na jednej aj druhej strane, najmä od poslancov SNS, ale my sme boli skôr opatrnejší a umiernennejší. Hľadali sme také argumenty, ktoré by nás nenútili vyťahovať na seba rôzne urážky. Česi po rokovaniach v Brne s Vladimírom Mečiarom a Václavom Klauusom vo vile Tugendhat boli miernejší. Preto my, čo sme boli pronárodní a proslovenskí, sme si vydýchli a hovorili sme si, tak chvála Bohu, pôjde to už všetko, ako má. Po odhlasovaní ústavného zákona o zániku federácie sme sa s poslancami za ODS objali a boli sme spokojní, že to všetko nakoniec dobre dopadlo.

• Trinásteho novembra bol prijatý ústavný zákon o delení majetku. Do akej miery ste boli spokojný s výsledkom?

Až postupom času sa začali odhaľovať veci, ktoré nás veľmi prekvapili. Česi rozdelenie aj ekonomické problémy zatajovali a nechceli to veľmi otvárať. Je pravda, že sa mali lepšie pri rozdelení. Predali napríklad naše spoločné námorné lode a oni všetko zinkasovali. V tom čase sme boli spokojní s kompromisným riešením a prvoradým našim cieľom bola samostatnosť Slovenskej republiky.

• A nakoniec 25. novembra 1992 Federálne zhromažde-

Ján SMOLEC bol medzi prvými proskribovanými novinármi po roku 1968 len preto, lebo chcel, aby jeho vlast' bola suverénny slobodný štát.

nie nakoniec dokázalo schváliť ústavný zákon o rozdelení federácie. Na základe čoho sa vám podarilo presvedčiť nerozhodných slovenských poslancov?

Na ústavnú väčšinu nám chýbali traja slovenskí poslanci. Presvedčili sme poslancov zo strany SDĽ, aby hlasovali za rozdelenie už v Bratislave na letisku, aj pri poháriku vína pred cestou na rokovanie Federálneho zhromaždenia. Nakoniec sa nám ich podarilo presvedčiť určitými zárukami, napríklad vedúcimi funkciami vo verejnoprávnych médiách alebo v diplomatických misiách. Po vzniku SR nakoniec niektoré sľúbené záruky politickým rozhodnutím neboli splnené.

• Prečo sa nakoniec všetci bývalí federálni poslanci po vzniku SR nestali členmi NR SR?

Je to, bohužiaľ, tak, že Česi sa s tým vedeli lepšie právne vyrovnávať a z bývalých členov Federálneho zhromaždenia spravili senátorov. Urobili to veľmi šikovne a boli spokojní. Na Slovensku nás bývalých federálnych poslancov rozprášili a viac sme sa už nestreli. Ja som dokonca po desiatich rokoch volal s vtedajším predsedom NR SR XX, aby sa uskutočnilo stretnutie poslancov. Nakoniec na toto stretnutie prišla asi len polovica bývalých členov. Museli sme sa nedobrovoľne vzdať poslaneckých mandátov. Získali sme iba trojmesačné odstupné. Považujem to za nepremyslený krok. Niektorým ľuďom išlo rozdeliť spoločný štát, ale nezaujímalo ich, ako sa to môže všetko skončiť. Preto chcem navrhnúť, aby sa mená všetkých bývalých federálnych poslancov, ktorí hlasovali za rozdelenie, uvádzali v oficiálnych materiáloch.

• Mnohí vás kritizovali, že ste nevypísali referendum. Hodnotíte tento krok za správny?

Boli sme proti, pretože prípadné vypísanie referenda by len všetky procesy rozdelenia odhaľovali. Problémy štátoprávneho usporiadania spoločného štátu by sa vôbec nevyriešili, ale viac prehĺbili.

• Ako hodnotíte dvadsaťpäťročný príbeh samostatného Slovenska?

Každopádne je to úspešný príbeh. V diskusiách s mnohými známymi si kladieme otázku, či sme spravili dobrú vec, že sme vytvorili samostatnú Slovenskú republiku. Všetci sa zhodneme kladne a pochvalne. Dokonca aj tí, čo boli v čase rozdelenia proti, už v súčasnosti hodnotia ako správny krok, že na mape Európy je Slovensko. Keby sa Vladimír Mečiar nedostal k moci, tak nie sme dodnes samostatný štát. Ale v súčasnosti, čo ma najviac trápi, je nedoriešený problém vo väčšine slovenských médií, pretože nie sú objektívne pre slovenský národ, a čo je horšie, niektorí slovenskí novinári ho dokonca hanobia. Čo je najhoršie, tak na našom mediálnom trhu sú iba Slovenské národné noviny proslovensky a pronárodne orientované.

Severovýchod Slovenskej republiky sa stále cielenejšie pretláča na aktuálne turistické mapy

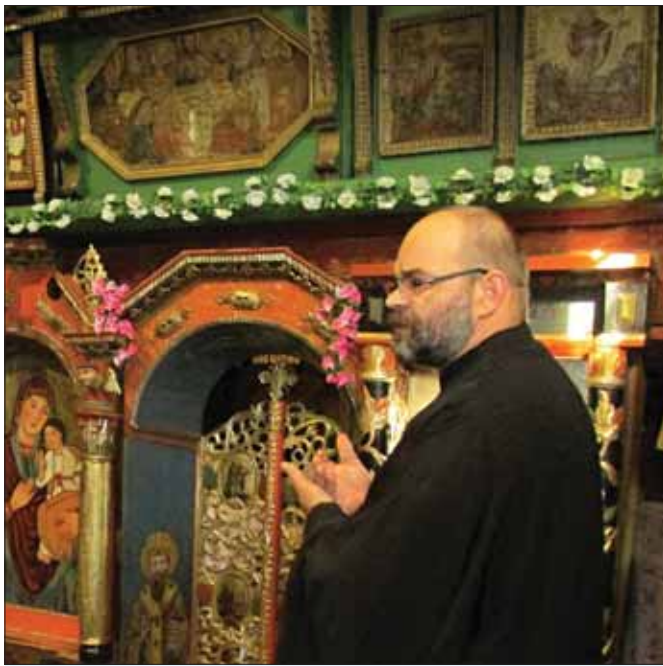
Cestou ikon z poľského Sanoka do Humenného

Marián ŠIMKULIČ – Foto: autor a Emil SEMANCO

Aj keď nad východným cípom našej domoviny mnohí iba skrivodlivo mávajú rukou, odborníci a tiež rozhladenejší i prajnejší Slováci ponúknu hneď niekoľko príkladov a daností, ktoré túto časť našej vlasti predstavujú v úplne inom svetle. Tieto oblasti Zemplína a Šariša si nijaké odsúdenie nezaslúžia. Severovýchod Slovenska má pre mnohých možno netušený potenciál v ľudoch, pamätihodnostiach i prírodných krásach, o čom svedčí, že je tretou najnavštevovanejšou oblasťou republiky.

Drevený chrám východného obradu v Uličskom Krivom na samom prahu Národného parku Poloniny.

Pravoslávny duchovný Igor KEREKANIČ v chráme sv. archanjela Michala v Ruskom Potoku približuje históriu ikonostasu.

Pred ikonou v gréckokatolíckom chráme sv. Juraja v Jalovej.

Keď sa poľský sprievodca pýtal francúzskych turistov, čo ich najviac láka v kraji pod Bieščadami (Nízke Beskydy), odpovedali, že drevená architektúra s malebnými ikonami. Organizátori pracovného workshopu Cestou ikon hneď v jeho úvode zdôraznili, že spoluprácu medzi humenskou a sanockou samosprávou zdobia úspešné realizácie projektov. Takto rečou dobrých susedov charakterizovali ich konkrétne výstupy zástupca humenskej primátorky architekt Ondrej Šemanco a za poľské združenie Čas nádeji Rafal Jasiński.

■ LEGENDÁRIUM KRAJA

Krajská organizácia cestovného ruchu Severovýchod Slovenska si pripomenula piate výročie pôsobenia. Počas tohto obdobia preinvestovala takmer 1,8 milióna eura. Navštevníkov lákali do regiónu formou viacerých kampaní. Najúspešnejšou bolo Legendárium, propagujúce zaujímavosti kraja prostredníctvom legendárnych hrdinov. Projekt získal viaceré ocenenia, v roku 2015 ho dokonca vyhlásili za najlepšiu inováciu v cestovnom ruchu.

Ďalšie aktivity organizácie vyzdvihol Tomáš Miščík. Vyzdvihol Letohrad – súťaž o kráľovskú korunu, fotografickú súťaž Choď a poď a ďalšie. Ľubomír Hutka,

výkonný riaditeľ OZ Pro futura hradu Čičva, priblížil aktivity pri jeho záchrane a obnove. Zaujímavá bola poznámka o tom, že väčším problémom, ako zohnať peniaze, bolo zabezpečiť ľudí na stavbárske práce. Aj keď majú za sebou len päť rokov činnosti, mohli sa pochváliť úspešným zorganizovaním Čičvianskych hradných slávností, na ktoré prišlo okolo osemsto návštevníkov. Popri rekonštrukcii hradu je ďalším zámerom zriadenie turistického informačného centra v pôvodnej Barkóciho hrobke, ktorá neslúži na pôvodný cieľ.

Martin Sárossy z OZ Rákociho cesta popri bilancii prác na objektoch Prešovskej hradnej cesty vyzdvihol projekt, v ktorom účastníci hradných podujatí v Šariši a Zemplíne môžu získať pečiatky (stačia tri), a tým zápoliť o kráľovskú korunu vykladanú kameňmi z deviatich hradov.

■ BRÁNA DO BESKÝD

Rafal Jasiński zo sanockého združenia Čas nádeji priblížil rozhodujúce kultúrne aktivity mesta Sanok – brána do Bieščad. Sú rozložené od júna do augusta a prebiehajú v prostredí zámku (múzeum ikon), rynku (jarmok ikon s približne dvadsiť vystavovateľmi) i skanzenu. Miroslav Buraľ z nadácie pre

Máločo tak reprezentuje duchovnú konzekventnosť Lemkov, Bojkov a Huculov v Karpatoch ako architektúra a mobiliár ich drevených chrámov a v nich umiestnených ikonostasov.

ochranu biodiverzity Karpát zo Stakčína prezentoval valašskú kultúru na Zemplíne. V 15. storočí bola Snina najvalašskejšou obcou v Uhorsku, dokonca známa aj svojou bryndzou. Keďže obyvateľstvo sa postupne usídľovalo, tých, čo sa venovali chovu oviec, volali Valachmi, a tých, ktorí sa usídlili, Rusínmi. Popri mnohých drevených kostolíkoch sa zo spomínaného obdobia zachovala aj písňala trem-

bita. Poslednú získali v šesťdesiatych rokoch minulého storočia od miestneho baču v Novej Sedlici...

Predseda turistických sprievodcov Karpáty Robert Baňkosz v prezentácii Cesta ikon priblížil drevenú architektúru, ktorá je výsledkom úsilia Rusínov v Karpatoch – Lemkov, Bojkov a Huculov. Daniela Galandová z neziskovej organizácie Karpatské drevené cerkvi uviedla aktivity smerujúce

k ich poznaniu. Predovšetkým je to Karpatská drevená cesta, cyklistický Chodník ikon a ďalšie. Vo svojom príspevku sa pristavila pri jednotlivých drevených cirkvách. Gréckokatolícky chrám svätého Michala archanjela v Topoli postavili okolo roku 1700 a je najstarší drevený chrám v okrese Snina. Ikonostas má štvorradovú architektúru s ikonami rozmiestnenými na štyroch poschodiach, ktoré pochádzajú z polovice 18. storočia. Chrám aj ikonostas boli kompletne zrekonštruované. Ich súčasťou je expozícia náboženských kníh o živote a diele rusínskeho buditela a rodáka Alexandra Duchnoviča.

■ DREVENÉ LÁKADLÁ

Pravoslávny chrám sv. Michala archanjela v Ruskom Potoku postavili v roku 1740 a od roku 2000 je majetkom pravoslávnej cirkvi. Veľmi hodnotný je zertvenik s ikonou Snímania Krista z 18. storočia a liturgické knihy zo 17. storočia. Aj ďalšie cerkvi v Jalovej, Uličskom Krivom, Kalnej a Hrabovej Roztoke či v Šmigovci sú v hľadáčku záujmu turistov.

Etnograf Jozef Fundák z humenského Vihorlatského múzea zoznámi prítomných s tradičnými postupmi pri úprave objektov ľudovej architektúry. V tamojšom skanzene ich majú jedenásť a postupne ich obnovujú. Pravidelne sa po dokončení v rekonštruovaných objektoch uskutočňujú cykly stretnutí rodákov z obcí, odkiaľ objekty pochádzajú. Poslednýkrát to boli stretnutia občanov Klenovej.

Protojerej Peter Soroka priblížil kryptu vojakov prvej svetovej vojny Osadnom, starosta obce Zemplínske Hámre Rastislav Zarembo prezentoval projekt Hámorský náučný chodník (o oboch sme písali na stránkach SNN). Jozef Talarovič uviedol cyklotrasy v regióne s možnosťou napojenia na medzinárodné cyklotrasy ako príležitosť na vzájomné spoznávanie. Riaditeľ Vihorlatskej hvezdárne Igor Kudzej prezentoval spoluprácu a rozvoj astroturistiky na slovensko-poľskom pohraničí, ktorých vyvrcholením bolo vyhlásenie najväčšieho Parku tmavej oblohy v Európe v septembri 2016 za účasti zástupcov Slovenska, Poľska a Ukrajiny. Zúčastnení sa pod dokument podpísali v ukrajinskej Kňahiňi, neďaleko slovenskej obce Zboj, kde v roku 1886 dopadol najväčší európsky meteorit.

FEJTÓN

Keď pred časom Jusko navštívil mobilného operátora, ten zobral jeho mobil do rúk s otázkou: „Čo mu je?“ – „Je pomalý,“ postážoval sa Jusko a opísal, ako mu zavláha chodiť upozornenia o preťažnosti pamäťovej karty mobilu, takže niektoré úkony jednoducho nefungujú. Mladý operátor postlúchal na mobile, čo sa dalo, a po necelých minútach konštatoval: „Je to starší typ. Ale keby ste chceli?“ podával mu katalóg s najnovšími typmi mobilov. „Nie, nie, ten mi vyhovuje. Už som si naň zvykol,“ odmietal Jusko ponuku. Operátor pochopil, zrejme k nemu chodili viacerí starší klienti s podobnými žiadosťami. Kolegovi povedal čosi v jazyku, ktorým hovoria operátori, na čo ten súhlasne prikývol. Juskoovi sa to usiloval vysvetliť polopate: „Kapa-

cita vášho mobilu nie je vystavaná na také množstvo dát. Zrejme bude nutné zbaviť sa niektorých.“ Keď sa ho opýtal, či je preňho dôležité uchovávať esemesky, ktoré mu došli, obrazne povedané, pred desiatimi

„V adresári máte veľa mien. Predpokladám, podľa toho, kto vám volá, že mnohé už nepotrebuje. Takže môžem?“ – „Nie, to nie!“ zastavil ho Jusko. „Ale veď podľa niektorých mien a priezvisk, ktoré mi udreli do

býva, že niektorí sa ozvú až po roku, dvoch. Nehovoriac o mobilných číslach nebožtíkov. Nedávno mu takto zazvonil mobil. Keď sa bližšie pozrel, kto mu volá, uvidel na displeji meno a priezvisko známeho, ktorý zomrel

val Jusko hlavou a mladý operátor to opäť pochopil. Po tom, čo odstránil z mobilu ďalšie nepotrebné údaje, na ktorých sa však obaja dohodli, podal Juskoovi mobil: „Nie je to optimálne, ale ešte vám chvíľu vydrží. A keď sa zasa naplní nepotrebnými informáciami, prídte! Aj keď najlepšie by bolo, keby ste si kúpili výkonnejší mobil.“ – „A čo tie mená v adresári? Pre nový prístroj ich už nebude priveľa?“ – „Sú to podstatne výkonnejšie aparáty s oveľa väčšou pamäťou. Pre seniorov máme v ponuke osemnásť mobilov. Niektoré v akcii za celkom prijateľné ceny.“ Rozhovoril sa, lákal klienta naučenými formulami, ale keď sa pozrel na Juska, bolo mu jasné, že nepochodí. „Nuž, ak nechcete...“ povedal Juskoovi a vzápätí to svojmu kolegovi tlmočil v jazyku, ktorému by azda rozumel len nedávno zosnulý Hawking.

Marián ŠIMKULIČ

Nezbavujte sa nebožtíkovho mobilného čísla

rokmi, privoľil, že netreba. Kým on sa niekedy pipal s odstránením tej-ktorej nepotrebné esemesky, pričom dokázal vymazať len každú zvlášť, v rukách operátora bolo vecou pár sekúnd, aby celé desaťročie esemesiek zmizlo v nenávratne. „Ponechal som vám len posledné, aby ste boli v obraze, kto vám ťuká,“ povedal tak, akoby mu mal Jusko byť do smrti vďačný za tento bonus. Vzápätí palcami i očami znovu prebehol po mobile, aby vyslovil ďalšiu jobovku:

oči, sú už mnohí dokonca nebožtíci,“ argumentoval operátor nekompromisne. Ale taký bol aj Jusko. Čo bude mladíkovi vysvetľovať, že niekedy má nutkanie zavolať bývalému kolegovi či dokonca priateľovi zo študentských čias, a keď tak urobí, ten nedvíha. Nebyť toho, že raz za čas dostane esemesku na Veľkú noc či Vianoce, ani by nevedel, že žije. Keď sa dlhšie neožýva, Jusko v sebe ešte vždy živí nádej, že kolega či priateľ len zabudol. A zavláha to aj tak

pred dvoma dňami. Chvíľu váhal, až napokon dvíhol mobil. Ozvala sa mu vďova po priateľovi. Keďže nemala Juskoovo číslo vo svojom mobile, použila manželov, aby jeho známym oznámila smutnú zvesť, termín pohrebu i pozvanie na kar. Jusko si uvedomil, že takto si môžu pozostali ponechať mobily svojich už mŕtvych manželov, v ktorých je množstvo potrebných informácií, počnúc číslom opravára chladničiek či záhradníka. Nie, tu je cesta zarúbaná, poký-

RECENZIA

Vo Vydavateľstve Maticy slovenskej po tridsiaty štvrtý raz vyšla vedecká ročenka *Slováci v zahraničí*. Prí naša takmer štyristo strán textu, ktorý odborne posúdili doc. PaedDr. Pavol Parenička, CSc., a PhDr. Peter Mulík, PhD. Ročenku otvára kapitola venovaná sto desiatemu výročiu založenia Slovenskej ligy v Amerike, ktorá je písomnou reflexiou odborného vedeckého seminára s medzinárodnou účasťou, ktorý v júni 2017 usporiadalo Krajské múzeum Maticy slovenskej.

Ročenka o krajanskej problematike

Popri zdravici Niny Holej, generálnej tajomníčky Slovenskej ligy v Amerike, a spomienkovom príspevku Jána Holého, čestného predsedu tejto inštitúcie, obsahuje šesť odborných štúdií prevažne o dejinách Slovenskej ligy v Amerike.

Ďalšiu kapitolu zborníka s názvom *Štúdie* rámkuje príspevok Petra Karpinského, v ktorom analyzuje Praktický slovensko-anglický tlumač, ktorý v roku 1905 vydal v USA Pavol K. Kadák. Anna Kováčová sa zaoberá dejinami Slovákov v Angyalfölde, ktoré zachytili dobové periodiká. Štúdia Jany Sivičkovéj je venovaná názorom vojvodinského Slováka Andreja Siráckeho v analýze jeho článkov publikovaných v Slovenskej jednote v období rokov 1942 – 1943. Patrik Šenkár poukazuje na dôležitosť súdobých ideí spoločenskej situácie Slovákov v dualistickom Rakúsko-Uhorsku. Uvádza životné peripetie Ondreja Seberíniho, ktorý svoj život prežil na Dolnej zemi. Príspevok Ivana Šušu je zameraný na preklady slovenskej literatúry do taliančiny, venuje sa autorom, ktorí čerpali z talianskeho prostredia, a prenosom slovensko-talianskych motívov do oboch literatúr.

Kapitolu *Pramene a materiály* uvádza príspevok Claudeho Baláza. Ponúka prierez legislatívou európskych štátov, rozvädza genézu legislatívnych procesov a vznik zákonov v súvislosti s vysťahovalectvom, migráciou, emigráciou od čias Rakúsko-Uhorska po dnešok. Autor Ján Marko sa na príklade svojich predkov z rodov Aláč a Aranyj venuje dejinám Slovákov v Maďarsku. Príspevok Jána Jančoviča sa zameriava na prvé dve storočia zachovávanía slovenskosti osidlencom a zakladateľov terajšieho mesta Piliš v Peštianskej župe zo začiatku 18. storočia až po koniec 19. storočia. Agáta Jedrzejczyková sa zaoberá dejinami Miestnej skupiny Spolku Slovákov v Novej Belej (Poľsko).

Zborník uzatvára kapitola *Výročia, jubileá, správy a recenzie*, kde sú zaradené články Petra Cabadaja o Františkovi J. Fugovi a Ladislavovi Jankovičovi. Recenzia Gabriely Hamranovej o publikácii Slovenské písomníctvo v Maďarsku po roku 1989, ktorú zostavila Alžbeta Uhrinová. Dušan Mikolaj pripomína životné jubileum Claudeho Baláza. Katarína Mosnáková-Baglašová sa zaoberá problematikou slovenských kalendárov vo svete. Sandra Kralj Vukšić prináša informácie o vzniku, úlohách a aktivitách Slovenského kultúrneho centra v Našiciach a v ďalšej informácii približuje štvrté storočie krajanskeho periodika Prameň.

Zuzana PAVELCOVÁ,
zostavovateľka

Inscenačný tím Slovenského národného divadla sa podujal na náročný projekt

Dostojevského Krotká opäť na prvej scéne

Anna SLÁVIKOVÁ – Foto: SND

Zvyčajne, keď zomrie niekto z našich blízkych, žialime. Naše srdce i myseľ obostrie smútok. No možno nám ani nenapadne, že ani tak veľmi nesmútime za tým, kto odišiel, ako sami nad sebou. Lebo sme tu zostali bez toho, ktorý nás práve opustil. Fiodor Michajlovič Dostojevskij poznal útrapy duše. Sám ich prežíval, keď jeho otca zabil rozzúrení poddani pre majetok, presnejšie pôdu, ktorú vlastnil. Fiodor Michajlovič sa radšej za malú sumu zriekol dedičného práva a venoval sa písaniu.

Hlavné postavy v inscenácii Dostojevského hry Krotká v Slovenskom národnom divadle vytvárajú Dominika KAVASCHOVÁ, Richard STANKE a Jana OLHOVÁ.

Z jeho pera pochádza viacero pozoruhodných románov, ako sú Biedni ľudia, Poníženie a urazení, Zločin a trest, Idiot, Bratia Karamazovci, Besy. Bol aj majster poviedok a noviel. Na jednu z nich – Krotkú – teraz zamerala pozornosť aj dramaturgička Darina Abrahámová z Činohry SND v Bratislave. Spolu s režisérom Eduardom Kudláčom, ktorý už viaceré diela režíroval v Mestskom divadle v Žiline (Idiot, Zločin a trest, Besy), pripravili adaptáciu podľa tzv. fantastickéj poviedky tohto spisovateľa svetového formátu. Svoje dielo Krotká označil autor výrazom fantastická, pretože v nej rozvinul svoje fantazijné prvky do veľkolepej predstavy o tom, čo sa asi odohráva v duši nešťastného,

priam zúfaleho muža, ktorý stratí manželku.

■ DUŠEVNÁ PITVA

Dostojevskému ako podnet stačila krátka správa v čiernej kronike, ktorú vyčítal v petrohradských novinách. Bola v nej informácia o samovražde mladej ženy, ktorá vyskočila z okna zvierajúc v ruke svätý obrázok. Pútať formou vyzroprávajú príbeh starnúceho majiteľa záložne, bývalého dôstojníka, truchliaceho na mŕtvym telom svojej oveľa mladšej družky. Režisér Eduard Kudláč na rozdiel od nezabudnuteľného televízneho filmu režiséra Stanislava Barabáša z roku 1967 v hlavnej úlohe s Ctiborom Filčíkom nemá k dispozícii nijaké rekvizity ani filmové

zábery či triky. Musí si vystačiť iba s javiskovým priestorom, ktorý v divadelnej inscenácii predstavuje miestnosť pitevné. Retrospektívne spomínanie psychicky zdrveného muža nad nehybným telom manželky, jeho protirečivý monológ, počas ktorého sa usiluje pochopiť, čo sa stalo, zároveň obviňovanie mŕtvej i seba samého, no najmä výčitky, prečo neprišiel domov o päť minút skôr, majú všetky znaky duševnej pitvy.

Hlavný predstaviteľ Richard Stanke sa ocitá na javisku poväčšine sám. Sám so svojimi myšlienkami, ktoré prostredníctvom vnútorného monológu sprostredkúva divákovi. Udržať pozornosť publika truchlivej psychologickéj monodrámy len verbálnym pred-

nesom, posunkami rúk a gestikuláciou vôbec či moduláciou hlasu, nanajvýš tak občasným premiestnením sa z jedného miesta v obmedzenom priestore do iného, nie je vonkoncom jednoduché. Chvilami dostane príležitosť zdôveriť sa zamestnankyni prokuratúry (Jana Olhová), ktorá tichom prejaví svoju účasť na jeho žiali, no väčšinu času – vyše hodiny, pokým predstavenie trvá, je na javisku celkom sám. Aj keď on cíti, že nie je celkom sám...

Dômyselná scéna Evy Kudláčovej-Ráčovej, ktorá zároveň navrhla aj kostýmy, v podobe základného mobiliára pitevné, obsahuje aj veľké okno so záclonou, umiestnené v zadnom pláne javiska. V ňom počas celej inscenácie stojí nepohnute podoba jeho mŕtvej manželky. A zjavuje sa počas dôležitých zlomových momentov v jeho rozprávaní. Postupne pribúdajú podoby mladej ženy akoby dvojníčok aj popri ňom, priam ho obklopujú zo všetkých strán. Jeho výčitky adresované sebe sa tak odrážajú od ďalších účinkujúcich – stvárnajú ich študentky Štátneho konzervatória – no tú najpodstatnejšiu, okolo ktorej sa príbeh odvíja, predstavuje Dominika Kavaschová.

■ EXISTENCIÁLNY POCIT

Počas spovede pozostalému mužovi prebehne myslou kadečo, len to nie, že svoju ženu vlastne psychicky utýral, čo je varujúci podnet na zamyslenie nielen pre aktérov. Aj v súčasnosti žije viacero ľudí, najmä žien, v hmotnom dostatku, no sloboda, po ktorej tak túžia, im je odopieraná.

Dostojevského dielo spred poldruha storočia je rovnako aktuálne aj dnes. Modernou terminológiou sa označuje ako existenciálny pocit, keď sa otvára v človeku priestor pre neskrývaný egoizmus. Kladie si otázky: „Ako budem ďalej žiť?“ Krotkou sa môžu javiť naoko viaceré týrané osoby, no ak im je upierané právo na slobodné myslenie a konanie, ich vnútorná revolta môže nadobudnúť fatálne rozmery. A ten, čo žije v ich blízkosti, príde na to, až keď je neskoro.

Inscenačný tím Činohry Slovenského národného divadla sa rozhodol pre náročný projekt, pretože postaviť celovečerné predstavenie na jednom hercovi, je riskantná vec. Zrejme aj preto sa táto hra realizuje na javiskách iba zriedkavo, na pôde SND sa ocitá po prvýkrát. Stankeho herecký koncert však stojí za to.

BESEDNICA

Množstvo politických teoretikov, ktorí sa venovali teórii revolúcie, poukazovalo na to, že revolúcia so sebou prináša zásadné zmeny v systéme usporiadania spoločnosti. V časoch antického Grécka, ale aj v časoch Marxa sa revolúcia považovala za základný hybatel zmeny politického a spoločenského usporiadania. K. Marx však aj povedal, že dejiny sa opakujú; prvýkrát je to dráma, pri opakovaní to však už obyčajne býva fraška. Tak by sa dalo pozrieť i na dnešné prirovnávanie roku 1989 k manifestáciám v súvislosti s poslednými udalosťami u nás.

Čo však so sebou priniesli revolúcie a čo od nich možno očakávať? Antické revolúcie menili režimy z aristokratických na demokratické a z demokratických na tyranie, prípadne totalitné. Podľa tejto premisy by sme mohli tvrdiť, že súčasné prevratové a revolučné iniciatívy nás uvrhnú do tyranie. Našťastie teória revolúcie sa už rozvinula a verím, že nám to nehrozí, aj keď detaily naznačujú opak. Čo predstavuje základný pilier

demokracie? Okrem nadvlády práva nad mocou, rovnosti pred zákonom a slobodných volieb je to podľa môjho názoru najmä sloboda slova – právo slobodne vyjadriť svoj názor a povinnosť rešpektovať názor oponenta. Táto základná sloboda však v súčasnosti

Naozaj sa za názor stína? Systém jakobínov sa v súčasnosti neprejavuje fyzickou smrťou, ale čiastočnou sociálnou smrťou určite. Akékoľvek prezentované názory sa od neolibérálnych hodnôt, reprezentovaných veľakrát zvláštnymi

Plody revolúcií

Maroš PAVLOVIČ

býva prehlušovaná takzvaným systémom jakobínov. Systémom, v ktorom za odlišné stanovisko než je stanovisko hlavného prúdu vaša hlava skončí v koši a zvyšok tela na kope s ostatnými odvážlivcami so svojim vlastným názorom. Pôvodné voltairovské: „Nesúhlasím s vami, ale urobím všetko preto, aby ste to mohli slobodne hlásať,“ sa mení na neoliberalné: „Máš právo slobodne sa rozhodnúť súhlasiť s názorom hlavného prúdu, v opačnom prípade sa staneš nepriateľom demokracie, slobody...“

až zvrátenými ideológiami, spôsobia, že ste, obrazne povedané, obžalovaný, vyšetrovaný, zosmiešňovaný či urážaný a spoločensky znemožnený, čo je rovnaké ako v čase jakobínov poslanie pod gilotínu.

Kde je tá povinnosť sprevádzajúca právo na slobodu slova? Tá, žiaľ, zaniká v strachu pred hysterickým krikom „angažovaných“ a veľmi dobre koordinovaných aktivistov, veľkých bratov a strážcov morálky. Pri všetkej úcte nie je hrdinstvo kričať z davu, hrdinstvo je mať vlastné postoje, vlastný

názor. Mňa moji učitelia vždy učili, aby som dôveroval vlastnej hlave a aby som pochyboval. Preto je pre mňa ťažké prijímať koordinovanú „pravdu“, podnecovanú útokmi na nízke pudy a emócie, ako napríklad nenávisť. Práve nerešpektovanie iných názorov nás rozdeľuje a oslabuje. Verím, že sa nechceme vrátiť do dôb, keď babky demokratky rozhádzali pre Mečiara celé rodiny, alebo ešte horšie, keď urvátkovci reprezentantov iného myslenia hnali na šibenice.

Už len tak na okraj, pokiaľ ide o revolúcie. Spoločnosť, ktorá prežila revolúciu, je veľmi silno ovplyvnená tendenciami. História dokazuje, že ideály, ktorými revolucionári dostali masu na svoju stranu, boli chimérické, neuskutočniteľné. Revolúcie potom vo všeobecnosti „požierali“ svojich vodcov, lebo neboli schopní ideály naplniť. Ak sa dlhodobejšie udržali pri moci, tak len formou teroru a zastrasenia občanov. Jediným spôsobom dosiahnutia skutočného pokroku je evolúcia. Preto po každej revolúcii prišla kontrarevolúcia, ktorá vrátila vývin do evolučných kolají. Cestou v slušnom demokratickom systéme je práve evolúcia a postupný vývoj.

Ministerka kultúry Ľubica Laššáková čelí kritike od umelcov i aktivistov

Nová ministerka má kultúrny reparát

Alexander Gocz – Foto: internet

Po nečakannej abdikácii ministra kultúry Mareka Maďariča nastalo v danom rezorte takpovediac vzduchoprázdno. Spomínaný krok nikto nečakal a prekvapenie bolo o to väčšie, že bol to práve Maďarič, ktorého akceptovala veľká časť umeleckej obce, inak kriticky naladenej proti vládnej koalícii a najmä strane Smer. Vedením MK SR bol 7. marca dočasne poverený Peter Pellegrini.

Vzápätí začal Smer-SD hľadať nového ministra kultúry, ktorý nahradí M. Maďariča. Podľa informácií TASR boli v hre tri mená – poslanci Národnej rady SR Erik Tomáš, Ján Podmanický a Dušan Jarjabek. Najmä proti prvému menovanému sa zo strany niektorých umelcov a kultúrnych pracovníkov zdvihla vlna odporu. Napokon Peter Pellegrini už z pozície designovaného premiéra predstavil 21. marca prezidentovi SR Andrejovi Kiskovi pozmenený zoznam nových ministrov, v ktorom bola na post ministerky kultúry vymenovaná Ľubica Laššáková.

KTO TO JE?

Ľubica Laššáková študovala na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského Bratislava, na katedre rozhlasovej a televíznej žurnalistiky. Pracovala ako zástupkyňa šéfredaktora odborného časopisu SLOVCEPA v Banskej Bystrici. Neskôr pracovala ako hlasový špecialista, samostatná odborná moderátorka – redaktorka, vedúca odbornej redakcie spravodajstva a publicistiky, moderátor – špecialista v Slovenskom rozhlase. V rokoch 2011 – 2012 pôsobila ako programová manažérka a tlačová poradkyňa v Parku kultúry a oddychu v Banskej Bystrici. V rokoch 2012 – 2016 zastá-

Nová ministerka kultúry Ľubica LAŠŠÁKOVÁ.

vala post prednostky Okresného úradu v sídle kraja Banská Bystrica, prednostka úradu s krajskou pôsobnosťou. V roku 2016 pôsobila v Štátnej vedeckej knižnici v Banskej Bystrici ako manažérka kultúry. Ak vychádzame z uvedených údajov, nová ministerka má profesijné predpoklady vykonávať svoju funkciu prinajmenšom tak

ako absolvent Strojnickej fakulty STU František Tóth či absolvent knihovedy a informatiky redaktor komerčnej televízie Markiza Daniel Krajcer. Musíme však vzápätí konštatovať, že prvý menovaný bol v ministerskej funkcii necelý rok a druhý rok a pol. Najväčšími prekážkami, ktoré sa novovymenovanej ministerke postavili do cesty,

bolo jej aktívne členstvo v strane Smer a najmä výrok, ktorý odznel v rozhovore pre Denník N tesne po tom, čo sa verejnosť dozvedela o jej kandidatúre.

NEŠASTNÝ VÝROK

„Tretí sektor je príliš bohatý vzhľadom na zdroje, ktoré uvádzajú. Musí byť nejaký iný zdroj, musí ich niekto financovať a myslím si, že sú to takéto zaoceánske peniaze,“ odpovedala Laššáková na otázku, odkiaľ má svoje presvedčenie. Podľa nej týmito peniazmi niekto zasahuje do politiky suverénnych štátov. „Áno, do politik postkomunistických štátov.“ Je logické, že tieto slová vyvolali doslova búrku nielen medzi zástupcami tretieho sektora a neziskovníkmi, ale zareagovalo aj množstvo umelcov a pracovníkov v kultúre. Jej tvrdenia vydesili napríklad aj herca a v ostatnom čase aj aktivistu Richarda Stankeho.

TLAK NA MINISTERKU

„Z niektorých jej odpovedí som mal pocit, že ju nominovala Kotlebova strana, a to aj napriek tomu, že počas jeho pôsobenia údajne na župnom úrade vystupovala proti nemu. Ako potenciálna ministerka kultúry by mala vedieť lepšie narábať s faktami,“ povedal Stanke v rozhovore pre SME. Laššáková sa vzápätí za svoje výroky ospravedlnila s tým, že vznikli v hektickej dobe a pod tlakom okolností. To jej však bolo málo platné. Vznikla petícia za jej odvolanie a iniciatíva Kultúrny reparát, do ktorej sa zapojilo už vyše dvetisíc ľudí. Samotná Laššáková vníma výzvu kultúrnej obce proti nej ako neseľožnú. „Vnímam to neseľožne. Nie je to určite férové, pretože som naozaj tri dni aj s cestou v nejakej funkcii a nepoznajú ma.“

Pôvodne sa nová ministerka kultúry chcela stretnúť s organizátormi iniciatívy hneď po Veľkej noci, lenže zatiaľ k stretnutiu nedošlo. Zo strany aktivistov však vážne výhrady ostávajú a časť proopozíčne naladených aktivistov a umelcov jednoducho Laššákovú odmieta.

„Na post ministra kultúry bola navrhnutá osoba, ktorá tam nemá byť. Ministerstvo kultúry je popoluška medzi ministerstvami, a tak doteraz k nemu pristupovali všetky politické strany. Aký je minister kultúry, taká kultúra je celá vláda. Aktuálne obsadenie je čistý politický kalkul. Je smutné, že najsilnejšia vládna strana Smer nemá po všetkých tých rokoch v politike na tento dôležitý post kandidátov, ktorí sa kultúrnou politikou štátu reálne zaoberajú,“ hovorí filmová producentka Ľubica Orechovská, ktorá spolu s Barbarou Janišovou Feglovou, Jurajom Janišom, Ivanom Gažom, Zuzanou Mistríkovou a Katarínou Štrbovou Bielikovou stojí za výzvou Kultúrny reparát. Nová ministerka medzitým predstavila verejnosti niektoré projekty, ktoré by chcela na úvod svojho pôsobenia realizovať. Je to napríklad zriadenie akýchsi „kultúrnych atašé“.

„Boli by to ľudia, ktorí by pracovali minimálne v krajských mestách, a mám takú predstavu, že by pracovali v dvoch rovinách,“ vysvetlila. Okrem praktického zbierania nápadov a podnetov „zdola“ by aj prakticky pomáhali. „Vedeli by nasmerovať potenciálnych prijímateľov dotácií finančných zdrojov,“ ozrejmila. Okrem toho oznámila, že je za zachovanie koncesionárskych poplatkov. Tak či tak, už jej vstup do rezortu kultúry bol nešťastný. A nová ministerka si musí uvedomiť, že tretí sektor neodpúšťa.

Ondrej Sliacky: Rozprávky nad zlato, Vydavateľstvo MS, Martin 2018

Znova nájdený rozprávkový poklad

KNIHA TÝŽDŇA

Niet azda dôležitejšieho fenoménu v kultúrnych dejinách človeka, ako je rozprávka. Jej začiatok sa skrýva v šere ľudskej civilizácie, pričom sa za tisíce rokov rozprávka rozkošatila do nepreberného množstva foriem. Od ústnych foriem až po moderné filmové zázraky je tu rozprávka prítomná neustále. My Slováci patríme medzi „rozprávkové“ národy, keďže naša ľudová tradícia je ideálnou živnou pôdou pre tento žáner. No a nepísaným kráľom našej rozprávky je majster Pavol DOBŠINSKÝ.

Kniha Rozprávky nad zlato nesie podtitul „z pokladu Pavla Dobšinského“. Z tejto hrubiznej rozprávkovej zlatej žily sa rozhodol vyťažiť blyskavú nádheru Ondrej Sliacky. Autor nám prináša ďalší svieži dúšok – kolekciu dvadsiatich „najkrajších z najkrajších“ rozprávkových príbehov, ktoré boli vyberané a citlivo upravené týmto výnimočným znalcom slovenskej rozprávky do inšpiratívnej podoby. Rozprávky, ako ich zapisal Pavol Dobšinský, náš slovenský Homér, boli pôvodne určené dospelým. Keďže však práve v detstve je ľudské srdce najviac otvorené kráse, dobru, šlachetnosti, súcitu a čarovným darom fantázie, dnešný rozprávkár ich porozprával tak, aby očarili najmä tých najmenších. Aby ešte dávno predtým, než si sadnú za volant vlastného auta, zakúsili úžasný let na slncovom koni či na perutiach vtáka Jarabína. Výberová kolekcia, nádherne ilustrovaná Kristínou Šimkovou, je vhodná aj ako prvé čítanie pre školákov, takže doprajte vašim deťom legendárne príbehy – Popolvár, Janko Hraško, Slncový kôň, Tri staré priadky, Janko Pipora, Soľ nad zlato a ďalšie – v majstrovskom spracovaní! Veď čo môže byť krajšie, ako keď mama či táto v prítmí detskej izby začnú čítať svojej ratolesti príbeh, ktorý si pamätajú z podania vlastných rodičov. Samozrejme, nechýba ani prekvapenie na záver – ale to už nájdete, keď si otvoríte knižku...

(mab)

NEKROLÓG

Patril medzi režisérov, ktorí vo svojich filmoch dokázali objaviť skryté a často prekvapujúce zákutia ľudskej povahy. Možno práve preto dokázal ako jeden z mála nakrútiť horor či psychologickú drámu. V detstve si niesol stigma svojho pôvodu, v dospelosti zasa musel čeliť úkladom režimu. Bol označovaný za slovenského režiséra pôsobiaceho v Čechách, a aj napriek občasným snahám českej filmovej scény privlastniť si ho, vždy sa hrdo hlásil k Slovensku. Režisér a herec Juraj HERZ.

Režisér s pohnutým osudom

Narodil sa 4. septembra 1934 v Kežmarku v židovskej rodine, ktorá ako mnohé iné v tomto meste počas druhej svetovej vojny formálne konvertovala a dala sa pokrstiť, aby predišla deportáciám. Samotného Herza pokrstili v roku 1943, no napriek tomu asi pol roka pred skončením vojny ho spolu s rodičmi deportovali do koncentračného tábora v Ravensbrücku. Po oslobodení študoval fotografiu na Umelecko-priemyselnej škole v Bratislave a neskôr réžiu a bábkoherectvo na DAMU v Prahe. Od roku 1961 bol asistentom réžie a neskôr režisérom na Barrandove v Prahe. V polovici šesťdesiatych rokov pôsobil istý čas v Košiciach, kde podľa jeho vlastných slov čerpal energiu. Okrem iného sa v metropole východného Slovenska venoval aj organizácii tamojšej kultúrnej scény. Herzovo dielo ovplyvnil najmä taliansky neorealizmus. Medzi jeho najznámejšie filmy patrí na Oscara navrhnutá hororová komédia Spalovač mrtvol, televízny film Sladké hry minulého leta, za ktorý získal Zlatú nymfu a Grand Prix na MTF Monte Carlo, dráma Petrolejové lampy, rozprávka Panna a netvor alebo prvý český horor Upír z Feratu. Za svoje celoživotné dielo si prevzal v roku 2009 Českého leva. Juraj Herz zomrel 8. apríla 2018 v Prahe vo veku osemdesiattri rokov. Česť jeho pamiatke!

(mab)

HUMORESKA

Do našej krčmy Drevák chodia samí slušní štamgasti – až na Vendelína. Nehovorím, že to u nás vyzerá ako v úradovni Armády spásy. Najmä v časoch výplat a dôchodkov aj zvýšený hlas zaznie či popolník vzduchom preletí. Ale ináč to je úplná idylka. No a prečo bol Vendelín výnimka? Čert ho vie. Náš krčmár skrátka Vendelína neznášal. Čudovali sme sa prečo, veď dotýčný miňal adekvátne k výške dôchodku. Bol fanúšik Slovana, vysmieval sa z vegetariánov, už desať rokov bol vdovec a ženy ho nezaujímali, na politikov nadával v súlade s väčšinou

a záchod bol po jeho návšteve štandardne použiteľný. Aj sme rozmýšľali, prečo tá antipatia od krčmára, veď mu nepokukoval po manželke, ani o ňom nešíril,

parentmi v anglickom jazyku len tak hýria? V prvom rade som rozšíril medzi osadenstvom Dreváka, že Vendelín musí abdikovať z postu štamgasta. Prečo,

Časť z nich nechcela trhať partiu a niektorým sa páčilo zahulákať: „Vendelín je...“ Doplníte si podľa miery slušnosti a promile. Dvomi najzaťatejších, ktorí nie

domov! A keď nešťastník išiel vypustiť nadbytočné tekutiny na WC, tak si musel brať pivo so sebou, aby mu do neho niekto nenapľul...

Čo vám mám hovoriť. Vydržal to necelé dva týždne a zložil funkciu štamgasta. Teraz chodieval do staničnej reštaurácie. A čo na to krčmár? Niežeby bol spokojný, ale teraz šomre, že Vendelín tu minul päť euráčov každý večer a teraz mu chýbajú. No a namiesto neho začal do Dreváka chodiť nejaký Ďuro, ktorý celý večer sedí pri jednej kofole a ešte k tomu smrdí. Celé odvolávanie sa ukázalo nanič, ale to už tak s odvolaniami býva.

Marek DANKO

Ako sme Vendelína z našej krčmy vyhodili

že nedolieva, takže nijaké indicie tu neboli. No krčmár má aj vtedy pravdu, keď ju nemá, a tak sme sa rozhodli, že milého Vendelína z krčmy vypod'káme. Realizácia celého projektu pod názvom „Vendelín go home“ som sa ujal ja. Aj ten anglický názov akcie som vymyslel. Čo som horší ako organizátori zhromaždení na našich námestiach, ktorí trans-

to som nespresnil. Jednoducho musí, a basta! Stratil dôveru osadenstva. Keď niekto začal vrtať, že jeho dôveru nestratil, tak som ho zahriakol: „Chceš ísť proti väčšine?“ Popravde, nijaká väčšina proti Vendelínovi nebola, ale tak dlho som to húdol, až vznikla. Mnohí ani nevedeli, prečo sú proti chudákovi Vendelínovi, no náhle boli.

a nie pochopiť, že ide o škodnú, som podplatil poldecákom boro- vičky. Potom to už išlo ako po masle. Len čo Vendo vstúpil do krčmy, hneď sa ozvalo: „Ľaľa ti ho, kto prišiel! To je ten, ktorý nám tu kazi vzduch. Určite o nás šíri klebety. Aj tú baretku nosí preto, že sa nám ňou vysmieva.“ Na stôl nešťastníkovi niekto vyškríbal nápis: Vendo, chod'

Do práce za slovenský národ vložila všetku svoju silu a obetovala i vlastné peniaze

Jozefína MAREČKOVÁ – žena s veľkým srdcom

Text a foto: Pavol MIHÁL

V týchto dňoch si nielen maticiari v meste Holíč, ale i občania Petrovej Vsi pripomínajú šesťdesiate piate výročie od úmrtia Jozefíny MAREČKOVEJ, ktorá celý svoj život žila a obetovala pre národnú myšlienku, pričom dvíhala jej mravnú, informačnú a národnú úroveň. Bola žena s veľkým srdcom.

Obyvatelia Petrovej Vsi môžu byť právom hrdí na viacerých významných ľudí, ktorí sa zapísali do širokého povedomia. Jednou z nich je bezpochyby „Puella Classica“, vlastným menom Jozefína Marečková, redaktorka, vydavateľka, kolportérka, spisovateľka, podporovateľka ekumenického hnutia, ale najmä rodovná Slovenka.

Jozefína Marečková sa narodila 1. marca 1880 v Petrovej Vsi. Otec Ján Mareček bol evanjelik, rodák z Kunova, a matka Anna Daňková, katolíčka, narodená v Kopčanoch.

■ ZAKÁZANÉ POVIEDKY

Chudobní rodičia odišli za prácou do Viedne, kde otec v roku 1886 zomrel. Mala dvoch bratov, obaja padli v prvej svetovej vojne. Matka s deťmi sa ťažko prebýjala životom.

Vo Viedni Jozefína navštevovala ľudovú školu, študovala na nemeckej meštianskej škole a tri roky v ústave školských sestier. Už počas štúdií si musela zarabať na živobytie. V roku 1897 ako sedemnásťročná prišla do Budapešti. Vystriedala niekoľko zamestnaní, bola robotníčka i čašníčka, čo jej umožnilo spoznať aj nočný život, o čom vydala svedectvo v knihe Malé poviedky pre veľké deti. Kniha vyšla pôvodne v Lipsku v roku 1913. Peštianska tlač ju veľmi skritizovala a neodporučila čítať. Ale práve tým vzbudila o ňu vo verejnosti taký záujem, že v roku 1914 ju musela vydať v maďarčine. Sama knihu aj distribuovala, lebo maďarskí kníhkupci ju čiastočne bojkotovali. Potom už častejšie písala aj po maďarsky. V roku 1916 kniha vyšla aj v českom preklade v malom náklade päťsto výtlačkov, ktoré sa rýchlo rozobrali. Preto v roku 1924 vyšla v druhom vydaní pod názvom Budapeštské mravy.

Pamätník Jozefíny MAREČKOVEJ na námestí v jej rodnej Petrovej Novej Vsi.

Veľmi túžila po vzdelaní a poznávaní sveta. Za ušetrené peniaze si kupovala poučné knihy, učila sa cudzie jazyky, slovom a písmom ovládala desať rečí, ako trebárs latinčinu, gréčtinu, maďarčinu, nemčinu, angličtinu a esperanto. Tiež študovala svetové dejiny i rímske právo. Pre záľubu v klasických vedách ju známi volali „Puella Classica“. V roku 1904 pobudla v Paríži, aby sa zdokonalila vo francúzštine, a tu napísala svoje dve prvé novely. V roku 1910 vyšli jej etické články v budapeštianskych časopisoch. Prvú knihu vydala v roku 1911 v Lipsku pod názvom Lebenserfahrungen in Poesie und Prosa.

■ NOVINÁRSKYM PEROM

Písala si s esperantistami z rôznych krajín. Napriek neľahkým peripetiám si v cudzom svete udržala slovenské povedomie a materinskú reč. Po prvej svetovej vojne sa z Budapešti presťahovala do Bratislavy a telom a dušou sa pustila

do novinárskej práce. Svet dovtedy poznal nemecko-maďarské mesto Pressburg alebo Pozsony, a aby spopularizovala slovenský názov Bratislava, začala vydávať v nemčine časopis Bratislavaer Post. Už v roku 1919 ho posielala do Čiech, Rakúska, Nemecka a Švajčiarska. V ňom informovala o mnohých udalostiach, ktoré sa v Bratislave odohrávali po obsadení mesta česko-slovenským vojskom. V roku 1920 už časopis vychádzal ako dvojtyždenník v slovenčine pod názvom Bratislavská pošta a predával sa po päťdesiatich halieroch...

Marečková všetko robila sama. Bola redaktorkou, vydavateľkou, expedientkou i kolportérkou. Peniaze na papier a tlač získavala nielen z predaja časopisu, ale i kolportážou svojich kníh v slovenčine. S plecniakom pešo chodila po slovenských mestách a dedinách ako kedysi Matej Hrebenda, získavala nové správy, prispievateľov i čitateľov. Do práce za národ vložila všetku svoju

silu a obetovala i peniaze. Nežiadala ich od vtedajších vládov, aby bola nezávislou a mohla nestranné informovať svojich čitateľov. Časopis bol obľúbený najmä medzi Slovákmi v Amerike. Obsah bol pestrý a zaujímavý. Kritizoval vládne i opozičné strany a nešetril ani duchovných, keď sa prevínili. Preto mala Marečková veľa nepriateľov. Bratislavská pošta, ktorá mala v roku 1925 podnázov Slovenský, nestranný, necirkevný, neodvislý, ľudovýchovný, obrázkový mesačník, bol písaný v duchu čisto slovenskom a republikánskom. Spolupracovník je každý povedomý Slovák, každý úprimný Čech. Heslo časopisu: „Len mŕtva ryba pláva s prúdom!“, vychádzala do roku 1927. Dva ročníky 1923 – 1924 Bratislavskej pošty nahradila vydaním neperiodických brožúr pod názvom Duchovné prúdy 19 necirkevné, resp. Duchovné prúdy cirkevné, ktorými chcela prispieť k rozvoju ekumenického hnutia. Podporovala ho i zakladaním ekumenických krúžkov. V ekumenizme na Slovensku patrila k prvým priekopníkom. Články a úvahy uverejňovala v domácich a zahraničných časopisoch. Okrem vlastného mena používala i niekoľko pseudonymov – Katarína Petroveská, Puella Classica, Slovenská pozorovateľka Tetička Inka...

■ ROZSIAHLA TVORBA

Literárna činnosť Jozefíny Marečkovej bola veľmi rozsiahla a mnohostranná. Písala beletristické práce s nábožensko-výchovnou tematikou a s moralizujúcim obsahom – Gabriel (1913), Báchorky (1917), Történet a hét városról (18), Plavá Emma (1919), Poslední budú prvými (1919), Pozdě (1919), Posledná skúsenosť (1920), Jeden pánsky človek (1920), Peštiansky

ideál (1920), Koniec egoizmu (1922); publicistické práce: The Splendid Isolation (1917), Zu spät (1917), Modloslužba a bohoslužba (1918), Kto vládne na Slovensku? (1921), Kultúrna práca v Bratislave (1922); tiež aforizmy, bájky, reportáže po nemecky, maďarsky, anglicky, esperantom, česky a slovensky. Vrcholom jej diela bola dvojvázková práca Duchovné prúdy v našej republike.

Na základe vlastného výskumu, výskumu domácich a zahraničných prameňov i medzi krajanmi v zahraničí spracovala rozsiahle dielo, v ktorom podala abecedný prehľad všetkých cirkevných organizácií a náboženských spoločností v prvej ČSR. Každá cirkev vystupuje vo svojej materinskej reči. V knihe sú texty slovenské, české, nemecké, maďarské, poľské, anglické, francúzske, esperantské. Týmto dostávame i národnostný obraz z prvej republiky. Bolo to priekopnícke dielo, prvé tohto zamerania na Slovensku.

■ POBYT V KOPČANOCH

V rokoch 1936 – 1949 žila Jozefína Marečková v Kopčanoch najskôr s matkou, po jej smrti sama v miestnosti starého obchodu, kde mala uskladnený aj cenný archív amerických a európskych tlačív, najmä novín. Keď sa jej zdravotný stav zhoršil, presťahovala sa do Domu dôchodcov v Holíči. Pri jej sedemdesiatke dostala vrele gratulácie od viacerých významných osobností z celej republiky. Český evanjelický časopis Kostnické jiskry o nej napísal: „Celý jej život bol bojom priekopnícky – proletárky zachvátené ideálom kresťanského humanizmu a sociálnej spravodlivosti. Vyšla z nich a poznala kruhy slovenskej biedy vo Viedni ešte z čias Rakúsko-Uhorska, ktorú opisuje v nevydanom životopise. Nik nezachytil tak tieto hlbiny ako ona!“

Zomrela zabudnutá v Domove dôchodcov v Holíči 25. februára 1953 a je pochovaná na holičskom cintoríne, kde jej v roku 2008 miestna Matica slovenská inštalovala pamätnú tabuľu. V roku 2017 odhalilo Jozefína Marečkovej vedomie jej rodnej obce Petrová Ves na námestí pomník.

„Pripíjím na zdar národu slovenskému, na slávu záměrným Štúrovým...“

Jubileum historickej návštevy v Prahe

Je práve stosedemdesiat rokov, čo slovenskí zástupcovia Štúr a Hurban oficiálne prišli do Prahy. Návštevy slovenských osobností tu nebývali časté, iba ak pri cestách mladíkov na štúdiá v Nemecku alebo pri návrate z Halle, Jeny a iných univerzitných miest. Korešpondencia však bola čulá, ľudia sa poznali podľa diela, nie osobne. Ak by sme sa nazdávali, že vzťahy boli priateľské, o udalosti, o ktorej bude reč, to nemožno povedať, najmä nie po tom, čo sme prijali spisovnú slovenčinu. Vzbúrili sa nielen starí páni, Palacký a pražskí akademici, ale aj ľudia moderného razenia, povedzme Karel Havlíček Borovský. Slováci zradili spoločný kmeň!

Ján ČOMAJ – Foto: archív

takéhoto ovzdušia prišli koncom apríla 1848 Ľudovít Štúr a Jozef Miloslav Hurban. Európa bola nasiaknutá revoltou. Vrcholil odpor proti feudálnym poriadkom a zároveň sa národy, ktoré nemali vlastnú štátnosť, dožadovali svojich práv. Najostrejšie v habsburskej monarchii, kde ani Pešť, suverénne v Uhorsku vládnuca niekoľkým národom, nebola spokojná s podriadenosťou Viedni. Pritom päť miliónov Maďarov gniavalo 3,7 milióna Rumunov, 3,5 milióna Slovákov, 1,5 milióna Nemcov, milión Chorvátov, takmer milión Srbov a Bosniakov, pol milióna Rusínov a ešte Židov, Ukrajincov, Rómov..., v pomere zhruba 5:12.

■ MÁRNE ÚSILIE

Začiatkom marca 1848 vypukla sociálna revolta vo Viedni – vylakaný mladý cisár František V. okamžite prisľúbil demokratickú ústavu a rýchlo vydal tzv. Marcový dekrét, ktorý obsahoval tridsaťjeden nových zákonov, sľubujúcich cestu k občianskej spoločnosti. To povzbudilo aj Slovákov – už v marci na ľudovom zhromaždení v Liptovskom Svätom Mikuláši prijali

tzv. Liptovské žiadosti pripravené miestnym farárom a národnou osobnosťou M. M. Hodžom – boli zreteľne pokrokovejšie ako tamtie zákony. Na veľkom zhromaždení zástupcovia národa žiadali o. i. vyučovanie na základných školách v slovenčine, primerané zastúpenie Slovákov v uhorskom sneme..., tým sa inšpirovali ďalší – o niekoľko dní v Brezovej pod Bradlom prijali Nitrianske žiadosti požadujúce aj prepustenie Janka Kráľa z väzenia, zrušenie poddanstva a vrátenie lesov, polí a pasienkov, ktoré šľachta v minulosti vzala kopaničiárom. Obe petície úrady označili za buričstvo a na kopanice poslali armádu.

■ ŠOK V PRAHE

Viedeň poznamenali veľké mítingy Slovanov, na ktorých Štúr a Hurban nadväzovali osobné styky s vedúcimi osobnosťami týchto hnutí. Oboch však trápilo, že práve v tom čase sa paradoxne narušili živé kontakty s Prahou. Českých národovcov totiž urazilo, že Slováci prijali štúrovskú slovenčinu, hoci jej predpo-

vedali zánik do dvoch-troch rokov. Boli si istí, že slovenská inteligencia sa prikloní k češtine a že „slovenská vetva českého národa“ bude tvoriť, písať a hovoriť po česky. O to bol väčší ich šok, s akým nadšením víťalo české študentsstvo a mladá inteligencia Štúra a Hurbana, keď prišli 20. apríla 1848 do Prahy. A úplne ich pobúrilo, keď jeden z tých, čo si zo spisovnej slovenčiny robili posmech – sarkasticky ladený Karel Havlíček Borovský sa Ľudovítom Štúrom doslova nadchýnal už po prvom osobnom stretnutí. Básnik, satirik a v tom čase najpopulárnejší český novinár vodil hostí zo spoločnosti do spoločnosti, medzi vedcov a umelcov, do galérií a študentských klubov, nešetrilac príptkami na ich zdravie, úspech a slávu, ako to vidno aj z nášho nadtitulu. Návšteva vrcholila ustanovením spolku Slovanská lipa 30. apríla 1848, kde bol Ľudovít Štúr hlavný rečník.

Na jednom stretnutí dali Štúr a Chorvát Kukuljevič-Sakcinskij podnet zorganizovať v Prahe už tejto jari Slovanový zjazd. Česi to s nadšením prijali. Začal sa 2. júna 1848 a prišlo

Účastníci Slovanového zjazdu v Prahe – prvý zľava Ľudovít Štúr.

naň tristoštyridsať osobností slovan-ských národov.

Pobyt Štúra a Hurbana nebol krátkou návštevou. Trval od 20. apríla do 7. mája, nabitý stretnutiami, rokovaniami, prijatiami. Najdlhšie rozhovory mal Štúr s Palackým a so Šafárikom, vtedy reprezentantom pražského vedeckého sveta, s Jungmanom, Fričom a Pospíšilom. Informoval ich o situácii na Slovensku, nabádal na spoluprácu so slovenskými periodikami, napísal niekoľko úvah do časopisov, v ktorých tieto osobnosti pôsobili (Květy, Časopis Českého muzea a i.). S niektorými sa spoznal už predtým, keď sa vracal zo štúdií v Halle, s inými len korešpondoval. Väčšinou sa však kontakty spretrhali, keď sme si dovolili prijať našu spisovnú reč. Až do chvíle tejto náv-

števy nám to Česi nevedeli zabudnúť. Koncom apríla sa jedna veľká schôdza konala v byte spisovateľa Jana Vocela na Krakovskej ulici. Štúr tu predložil text oficiálnej pozvánky osobností slovanského sveta, žijúcich mimo rakúsko-uhorskej monarchie na Slovanový zjazd. To bol posledný bod ideovej prípravy. Mohla sa začať jeho organizácia.

■ IDOL MLADÝCH

Najväčším prevrpením pre Čechov bola reakcia mládeže na túto návštevu. Spontánna, srdečná, nadšená. Napríklad medik Vilém Lambl zosmiešnil kritikov slovenského národného uvedomovania, ktorí ešte nedávno nazývali Štúra separatistom – a zrazu sa stal hrdinom slovankej vzájomnosti. Na sklonku návštevy to v tlači priznali takto: Vrcholným ideológom slovankej vzájomnosti sa paradoxne stal predstaviteľ najmladšieho a najslabšieho slovanského národa spomedzi všetkých Slovanov.

•••

V takomto ovzduší sa o niekoľko týždňov začal Slovanový zjazd. To už je však iná téma. Spomeňme len, že Štúr sa zaskvel aj na zjazde. Na pôde Prahy sa nebál vystúpiť proti takým českým osobnostiam, ako boli Palacký a Frič, ktorí poňímali slovan-skú otázku len pri zachovaní monarchie: „Prečo by malo byť našim cieľom zachovanie Rakúsko-Uhorska? Naš cieľ je zachovať nás. Najprv musíme slúžiť sebe, potom iným. Rakúsko stálo a my sme hnili. Čo by nám svet povedal, keby sme o nič viac nestáli než o zachovanie Rakúska? Pád monarchie nepadáme my.“

Za to mu študenti volali na slávu.

Naši západní susedia zabúdajú, že ich hymna má dve slohy

Uplietli si z nôt bič alebo gýč?

Michal SITNIK – Foto: internet

U našich západných susedov riešia problém so štátnou hymnou. A polemika nadobúda čoraz ostrejšie podoby. Mnohým Čechom sa ich hymna vidí príliš krátka a niektorým pripadá zastaraná. Gordický uzol roztali novým šatom hymny. Ten zrejme spôsobí ešte väčší rozkol. Česká verejnosť sa teraz nevie dohodnúť, čo je ešte moderné a čo už za hranicou vkusu.

Český skladateľ Miloš Bok nedávno predstavil niekoľko nových verzií českej hymny. Zložil ju na podnet predsedu českého olympijského výboru Jiřího Kejvala, ktorému sa pôvodný hudobný a spevný tvar hymny zdal krátky. „Naše zadanie bolo, aby to zapadlo do 21. storočia, hymna bola sebavedomejšia a vlastneckejšia,“ uviedol pre portál iDnes.cz.

Na to, prečo sa do zásadných zmien pustili práve športovci, je logické vysvetlenie. Štátna hymna sa najčastejšie hrá pri športových udalostiach. „Sme športovci, bojujeme preto, aby sme boli najlepší na svete a okamih na stupni víťazov pre nás znamená veľa,“ argumentuje predseda českého olympijského výboru a polemickú vlnu utišuje tým, že diskusia je takisto potrebná medzi športovcami ako medzi historikmi či odborníkmi.

Českú hymnu tvorí prvá sloha Kde domov můj od Josefa Kajetána Tyla a jej dĺžka pre ceremoniálne ciele trvá štyridsaťpäť sekúnd. Na športových akciách platí, že môže znieť maxi-

Prvotlač českej národnej hymny s bohatou výtvarnou výzdobou uvádzajú autorov textu aj hudby.

málne sedemdesiatpäť sekúnd. Keď však zohľadníme dĺžku českej hymny, zďaleka nepatrí medzi tie, ktoré by „trpeli“ na tento problém najviac. Prvá sloha slovenskej hymny, ktorá sa na športových udalostiach hráva, má len niečo cez pol minúty. A nad jej zmenou sa veľmi neuvažuje.

„V archive Matice slovenskej v Martine sme v priebehu samostatnosti Slovenska nezaznamenali od bádateľov či návštevníkov nijaké výhrady ohľadom slovenskej hymny, týkajúce sa jej zmodernizovania, prípadne nespokojnosť s ňou,“ potvrdila archivárka Helena Belláková.

Pred troma rokmi však predsa len vznikla iniciatíva, ktorú predstavil na svojom blogu v denníku N študent politológie Viktor Fudala. Spolu s kamarátom Ondrejom Bobulom presadzovali, aby sa novou slovenskou hymnou stala báseň Kto za pravdu horí od Karola Kuzmányho. „Je prelomová a na tú dobu jedinečná. Prvá strofa básne hovorí o ľudských právach, o prekonávaní chudoby a najmä o pravde. Obsahuje symboly, ktoré práve dnešné Slovensko potrebuje,“ vysvetľovali títo novátori v roku 2015. Ich ideu však podporilo na sociálnej sieti len niečo málo cez 20 priaznivcov, takže „zmodernizovanie“ slovenskej hymny odišlo dostratená.

„Je to nevkusný gýč,“ vyjadril sa o návrhu novej podoby hymny český minister kultúry Ilja Šmíd. Napriek tomu, že sa o nej rozprúdila celospoločenská debata, ani českí iniciátori zrejme neuspeli. Väčšina českej populácie vo viacerých anketách a diskusiách totiž novú verziu odmietla. Časť ľudí nechápe, že nejaká druhá sloha vôbec existuje a nechce ju akceptovať. Dalším sa zase nepáči nové spracovanie. Novú verziu zároveň odmieta aj väčšina tých, ktorých rozhodnutia sú relevantné vrátane českého ministra kultúry. „Podľa môjho osobného názoru česká hymna nepotrebuje nijakú revíziu, žiadnu inštrumentálnu úpravu. Myslím, že to, čo predkladá olympijský výbor, je nevkusom a gýčom,“ povedal pre Český rozhlas spomínaný šéf rezortu kultúry.

čo bola zameraná prednáška predsedu MS Mariána Gešpera. Žiaci matičnú delegáciu privítali svojou školskou hymnou a potom živo reagovali na fakty, informácie a súvislosti vzniku Česko-Slovenska, ktoré odznali a jednu z hlavných úloh v nich zohrával práve M. R. Štefánik. Ako M. Gešper zdôraznil, jeho životný príbeh obsahuje mnoho inšpirácií pre mladých ľudí, ktoré môžu vyústiť do motivácie pracovať pre národ a národného ducha. V prekvapujúco aktívnej diskusii žiaci potvrdili, že ich podané reálie zo života národného hrdinu zaujali a podnietili k ďalším zvedavým otázkam, za čo si vyslúžili pochvalu, ale aj odmenu v podobe rôznych kníh s národnou tematikou. Školy, ako táto v Budimíre, sú dôkazom, že stále sú pedagógovia a aktívni ľudia, ktorým osud nášho národa nie je ľahostajný. Podpora takýchto škôl patrí medzi priority vedenia MS, a preto aktivity spojené s prezentáciou národných dejín a národných dejateľov budú pokračovať aj na iných školách.

Vzor generála Milana Rastislava Štefánika má žiakom stále čo povedať

Základná škola v Budimíre ide príkladom

Text a foto: Mgr. Peter SCHVANTNER

Základná škola s materskou školou v obci Budimír pri Košiciach je svojím prístupom k slovenským dejinám a reáliám príkladom. Pomenovali ju po národovcovi a vlastencovi M. R. Štefánikovi a celá dýcha slovenskou históriou. Už pri vchode víta návštevníkov generálovo známe heslo: „Ja sa prebijem, lebo sa prebiť chcem.“

Práve vlastenecký prístup k vzdelávaniu a aktivity riaditeľky ZŠ Jany Bavofárovej a ostatných pedagógov vyzdvihol predseda Matice slovenskej Marián Gešper, ktorý koncom marca túto základnú školu navštívil spolu s riaditeľom Domu Matice slovenskej Michalom Matečkom, riaditeľom sekretariátu predsedu MS Petrom Schvantherom a mladým matičiarom zo Sečoviec

Predseda MS Marián GEŠPER (vpravo) a riaditeľ D MS v Košiciach Michal MATEČKA na besede so žiakmi ZŠ s materskou školou v Budimíre, ktorá je pomenovaná po gen. M. R. Štefánikovi.

Dávidom Serbinčíkom. Prvoradým poslaním návštevy bolo priblížiť histórických súvislostí vzniku Česko-Slovenska v roku 1918, na

Slovanský letopis Concordia vyšiel pred sto šesťdesiatimi rokmi

Svornosťou malé veci vzrastajú

Helena RUSNÁKOVÁ

Slovenská tlač mala nezastupiteľné miesto v národno-buditeľskom hnutí 19. storočia. Bola šíriteľom nových pokrokových myšlienok, prinášala kritický obraz vtedajšej spoločnosti a zmýšľania ľudí. Obohatením slovenského literárneho sveta sa v roku 1858 stalo vydanie Slovanského letopisu Concordia, ktoré bolo dielom Jozefa Karola Viktorina a Jána Palárika.

Vydáním Letopisu Concordia sa Jozef Viktorin pokúsil prerušiť roky nemoty v dejinách slovenskej literatúry a zároveň sa vrátil k myšlienke založenia Matice slovenskej. Bol presvedčený, že pre vývin národného a literárneho života na Slovensku treba rozriešiť základné otázky, akými boli otázka spisovného jazyka a založenia celonárodného kultúrneho spolku – Matice slovenskej.

■ VŠELIJAKÉ PRIEKY

Po dohode s Jánom Palárikom navrhoval Viktorin za dočasné sídlo Matice Pešť, pretože tam žilo v tom období viacero významných národovcov. Podarilo sa im tu prehovoriť už i riaditeľa polície, ktorý bol naklonený spolku povoliť. Advokát a statkár

Alexander B. Vrchovský (1812 – 1865) ponúkol svoj veľký dom, v ktorom by mohla byť umiestnená knižnica Matice slovenskej, a prejavil tiež záujem o funkciu pokladníka. Nebolo by bývalo nijakým problémom premiestniť neskôr Maticu slovenskú do Banskej Bystrice alebo do Prešporka, sám Viktorin sa prihovárал za Prešporok pre jeho blízkosť k Viedni, ba i k Trnave a Hlbokému, odkiaľ bolo možné očakávať pomoc tamojších národovcov.

Vinou rôznych ťažkostí však vtedy k založeniu Matice slovenskej nedošlo. Nijaké prekážky však neboli dost veľké na to, aby Viktorin odradili od vydávania almanachu Concordia. Jozef Viktorin a Ján Palárik pevne kráčali za svojím cieľom – na základe spoločného spisovného jazyka spojiť rozdelené

prúdy kultúrneho života. Spisovná slovenčina sa presadzovala v neľahkom zápase so staroslovenčinou. Svedectvom toho bolo i Viktorinovo prestupovanie zo spisovnej slovenčiny ku kollarovskej staroslovenčine a potom opäť definitívne k spisovnej slovenčine.

■ NA PAMIATKU HOLLÉHO

Concordia vyšla v roku 1858. Jej hlavným heslom bol latinský citát „Concordia parvae res crescunt“ (Svornosťou malé veci vzrastajú) a venovaná bola „Vďačnej pamiatke zvečneného Jána Hollého“. Preto bol jej súčasťou životopis Jána Hollého napísaný Jozefom Viktorinom. K dôstojnej spomienke na Jána Hollého prispel aj J. M. Hurban básňou Ján Hollý. Ján Palárik ponúkol nielen

úvodnú báseň Svornosť, ale prispel i ďalšími básňami. V Concordii publikovali aj veselohru Inkognito, ktorú Palárik uverejnil pod pseudonymom Ján Beskydov. Letopis Concordia sa stal presvedčivým dôkazom víťazstva spisovnej slovenčiny. Prispievali doň Jozef M. Hurban, Andrej Sládkovič, Ján Kalinčiak, Janko Kráľ, Pavol Dobšinský, Samo B. Hroboň.

Vydanie letopisu Concordia má v dejinách slovenskej literatúry veľký význam, keďže zaktivizovalo starších i mladších slovenských spisovateľov, čo sa prejavilo vydávaním nových časopisov, ako boli napríklad Radlinského Priateľ školy a literatúry (1859), Dobšinského Sokol (1860), i nových almanachov – tri ročníky Viktorinovej Lipy (1860, 1862, 1864). Concordiou sa skončili roky „suchoty a nemoty“ v dejinách slovenskej literatúry. Letopis nastolil naliehavosť riešenia otázky spisovnej reči a ukázal, že štúrovská slovenčina nadobúda jednoznačnú prevahu. Uverejnením Palárikovho Inkognita vzbudil záujem takisto o dramatickú tvorbu a pomohol rozvoju ochotníckeho divadla v Slovensku, čo malo veľký význam na upevňovanie slovenského národného povedomia v slovenských mestech a dedinách.

MATICNÉ DEPEŠE

Národná slávnosť na Devíne

Presne v deň vychádzky štúrovcov, teda 24. apríla, sa uskutoční tento rok Národná slávnosť na Devíne. K Matici slovenskej sa pridala aj evanjelická cirkev a na slávnosť pozvali študentov. Neznamená to však, že ostatní nie sú vítaní. Začiatok slávnosti je o 11. hodine na hrade pri pamätnej tabuli. V slávnostnom programe budú účinkovať samotní študenti, ale bude mať aj duchovnú ekumenickú časť. V prípade, že sa chcete zúčastniť, je potrebné pri vstupe na hrad uviesť, že ste účastníci akcie a dostanete voľnú vstupenku. Druhá časť slávnosti sa uskutoční v spoločenskej sále Reštaurácie u Smčika (Hutnícka 2) v Devíne. Pripravený je program, ktorého hlavnými protagonistami budú funkcionári Matice slovenskej a herec Michal Kubovčík, ktorý je autorom projektu Baštrng, v ktorom ponúka svojský, ale pre mládež atraktívny pohľad na diela slovenskej literatúry a histórie. Blíže informácie o podujatí môžete nájsť na www.matica.sk alebo u podpredsedu MS na t. č. 0918/904 969. A nezabudnite si so sebou vziať štátnu alebo matičnú zástavu.

Ocenia Františka MRVU

Mestské zastupiteľstvo v Košiciach v minulých dňoch schválilo zoznam laureátov na tohtoročné Ceny mesta, ktorými ich vyznamenajú počas májových osláv. Poctu si vyslúžili tri kolektívy – hudobná skupina No Name, Lekárska fakulta UPJŠ a Jazdecký oddiel TJ Slávia UVLF v Košiciach. Z pôvodnej dvadsaťpäťčlennej nominácie sa cena mesta ujde futbalovej legende Andrejovi Daňkovi, výtvarníkovi Nikolajovi Fedkovičovi, plavkyni Zuzane Juskovej, rektorovi Technickej univerzity v Košiciach Stanislavovi Kmeťovi, predsedníčke Ústavného súdu SR Ivete Macejkovej a majstrovi sveta vo windsurfinhu Patrikovi Pollákovi. Širokú rodinu matičiarov môže tešiť skutočnosť, že medzi ocenenými bude aj aktívny predseda MS v Košiciach-Myslave a neúnavný spolupracovník našich novín František Mrva.

Výstava o Dobšinskom

V Dome Matice slovenskej v Galante vo februári a v marci inštalovali výstavu k tohtoročnému 190. výročiu slovenského Homéra, zberateľa ľudovej slovesnosti Pavla Emanuela Dobšinského, zapožičanú zo Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach. Legendárneho rozprávkara na otvorení výstavy priblížila prítomným PaedDr. Alena Mária Kumprechová a žiaci galantských škôl Sofia Mulerová a Andrej Hartl prítomným predniesli úryvky z rozprávok Dobšinského. Ako išlo vajíce na vandrovku, Soľ nad Zlato a Koza rohatá a jež.

Bibliotéka Slavica

Občianske združenie Slavica spolu s Domom Matice slovenskej sa podieľali na usporiadaní nultého ročníka medzinárodnej knižnej výstavy s názvom Bibliotéka Slavica, ktorá bola primárne orientovaná na podporu menších vydavateľstiev venujúcich sa problematike slovenskej a slovenskej kultúry. Vydavateľstvá prezentovali knihy s tematickými oblasťami dejín, prírody, kultúry, etnografie, filozofie, ale aj jazyka a písomníctva. Účastníci knižnej výstavy si mali možnosť vybrať knihy od slovenských, českých a ruských vydavateľov. Počas celého dňa prebiehali zaujímavé besedy s vydavateľmi a so samotnými autormi kníh.

Pripravil Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Mier nie je samozrejmosť!
V piatok sme museli cestovať úradne do Bratislavy. Nepokoj, ktorý bol viditeľný nielen v médiách vyvolávajúcich priam hystériu, bol cítiť na každom kroku. Mali sme pocit, že smrť dvoch mladých ľudí akoby ustúpila do pozadia a ľudia sa priam tešili, že večer na Námestí SNP bude vzrušujúci a čosi sa udeje. V reštaurácii, v ktorej sme sa zastavili, sa vysokoškolskí študenti bavili na tému rektorov a poniekorých pedagógov, ktorí vraj zo strachu pred nimi ustúpili, nehodno opakovať štylizáciu a výrazy, ktoré používali. Keďže sme museli skočiť za dcérou na internát, nezdriavali sme sa a odchádzali sme so zmiešanými pocitmi. Na prizemí študentského domova bol mimoriadny ruch. Plagáty, rozdávanie akýchsi odznakov, údajne príprava na manifestáciu za „Slušné Slovensko“. Nakoniec sme sa pridali k hlúčku vysokoškolákov a šli sme na Námestie SNP. Videli sme skupinky mladých, ktorí si ani neuvedomovali, z akého dôvodu prišli, ľudia, ktorí sa bez záujmu ľahostajne prizerali, študentov, ktorým stačilo, aby niekto „zareval“: „Dost' bolo Fica!“ a vyrevúvali aj oni. Spýtala som sa menšej skupinky stojacej obďaleč, či poznajú premiéra bližšie. Akého premiéra? Bola odpoveď, ktorá hovorila za všetko.

V sobotu nás navštívili naši príbuzní žijúci v cudzine, v krajine, ktorá je zaplavená emigrantmi. Vo vzájomných rozhovoroch vyjadrili obdiv nad pomerne vysokým štandardom našej životnej úrovne, ktorú mali možnosť vidieť v našich mestách. S ľútosťou rozprávali o negatívnych javoch prilevu emigrantov do krajiny, v ktorej žijú. Po piatkovej manifestácii poznamenali, že majú pocit, že Slováci si nevážia to najdôležitejšie – a to mier a pokoj. Na mier sme si zvykli. Mier nie je samozrejmosť. Väčšina Slovákov sa narodila v mieri, vyrastali v mieri, žijú v mieri, a tak sa stal samozrejmosťou. Smrť dvoch mladých ľudí je predmetom vyšetrovacej komisie, nie je však dôvodom vytvárať nebezpečnú hystériu, manipulovať s vysokoškolskými a národom s cieľom získať politickú moc. Mier je pre nás samozrejmosťou a nevzbudzuje vážnosť. Naši bratia Ukrajinci takisto žili celý život v mieri. V týchto časoch mali by sme byť bedliví a rozvážni, byť vlastencami a ochraňovať, čo je naše. Vlastenectvo je súčasťou našej národnej identity. Tú si musíme zachovávať vždy a za každých okolností. Myslíme na budúcnosť, aby sme zachovali mier aj pre nasledujúce pokolenia našich detí. To, že žijeme v slobodnej krajine, v stabilnej časti sveta, že žijeme v mieri, to nie je samozrejmosť.

Ludmila KOVÁČOVÁ

Výročie narodenia Thea Herkeľa Florina v Dolnom Kubíne

Sentimentálny pútnik medzi nami

Pavol STUCHLÝ, predseda MO MS v Istebnom

Spomienkové podujatie k sto desiatemu výročiu narodenia Thea Herkeľa Florina uskutočnilo nedávno Oravské kultúrne stredisko v Dolnom Kubíne v zriaďovateľskej pôsobnosti Žilinského samosprávneho kraja, Oravská knižnica A. Habovštiaka v Dolnom Kubíne a Matica slovenská v Martine a Dolnom Kubíne v rámci cyklu Rodom a srdcom z Oravy, ktorým Oravské kultúrne stredisko dlhodobo prezentuje a propaguje kultúrno-historický potenciál a osobnosti regiónu.

Dlhodobý cyklus Rodom a srdcom z Oravy, ktorý manažuje Oravské kultúrne stredisko, predstavil pri príležitosti 110. výročia narodenia básnika a matičného činníka Tea Herkeľa FLORINA.

Theo Herkeľ Florin, vlastným menom Teodor Herkeľ, sa narodil 10. apríla 1908 v Dolnom Kubíne, kde 11. marca 1973 aj zomrel. Prvé práce začal tvoriť a publikovať už počas štúdia v Dolnom Kubíne, neskôr pôsobil ako publicista, redaktor a diplomat. Slávnostné podujatie, na ktorom odznelo množstvo známych aj neznámych faktov o tomto dolnokubínskym básnikovi, ale aj matičnom aktivistovi a činníkovi, hudobne obohatilo trio Mišky Dibdiakovej zo ZUŠ Ivana Ballu, ale aj prednes Natálie Laššákovéj, tohtoročnej víťazky okresného kola Hviezdoslavovho Kubína. Florin, ktorý stál roky pri

organizovaní tejto celoštátnej recitátorskej súťaže, si mohol z výšin neba vypočuť v jej podaní Spev Louisa Maria Ranalda zo zbierky Oheň na Potomacu. Darčekom pre špeciálneho hosťa – Florinovo priateľa Ľubomíra Feldeka, bol prednes ukážky z jeho knihy Moja žena Olga. Prítomní študenti aj ľudia, ktorí sú milovníci kultúry a na podujatie prišli, si mohli tvorbu oboch literárnych bardov pozrieť i vo výstavných vitrínach. Verejnosť, mládež aj zástupcovia Maticy slovenskej z Istebného prezili pekný spomienkový deň. Orava nezabúda na svojich dejateľov. Aj pozvaný Ľubomír Feldek nezabu-

dol publikum nonšalantne pobavil vtipnými historkami z Florinovoho súkromia. Ďalší rečníci tiež hovorili o neľahkom Florinovom živote, keď istý čas strávil aj vo väzení. Pavol Parenička, literárny historik Maticy slovenskej v Martine, predstavil Florinovo život v Paríži a Londýne a jeho kariéru diplomata vo Washingtone. Peter Cabada, spisovateľ a vedecký pracovník Maticy slovenskej, priblížil jeho básnickú tvorbu. Ako povedal, „Florin bol skutočne sentimentálnym pútnikom a jeho tvorbu charakterizovalo často večné blúdenie a túľactvo poznačené životnou vykoľajenosťou, ustavičným hľadaním strateného šťastia a domova“.

Matica a Štátny pedagogický ústav podpísali Memorandum o spolupráci

Našli spoločnú reč v obzoroch vzdelávania

Text a foto: Veronika MATUŠKOVÁ

Predseda Maticy slovenskej Marián GEŠPER a riaditeľ Štátneho pedagogického ústavu Ľudovít HAJDUK v týchto dňoch potvrdili budúcu spoluprácu oboch inštitúcií podpisom spoločného memoranda.

„Matica slovenská má spoločnosti stále čo ponúknuť, čo potvrdzuje aj toto memorandum o spolupráci so Štátnym pedagogickým ústavom. V rámci odbornej spolupráce sa zameriame na žiakov základných a stredných škôl a rôznymi vzdelávacími formami im priblížime známe, ale aj menej známe slovenské historické udalosti i osobnosti,“ ozrejmil šéf Maticy slovenskej M. Gešper po podpise dokumentu. Ako dodal, najmä spoluprácou s ŠPÚ sa Matica výraznejšie zapojí do vzdelávania v školách, čím zároveň podporí hrdosť mladšej generácie na slovenskú históriu, kultúru a krajinu ako takú.

„S predsedom Maticy slovenskej sme sa dohodli na pokračovaní vzájomnej odbornej a vedeckej spolupráce v rámci predmetových komisií ŠPÚ. Spoločnými aktivitami si budeme taktiež pravidelne pripomínať významné historické medzníky našich dejín, pričom jedným z prvých spoločne realizovaných podujatí bude odborná konferencia o Milanovi Rastislavovi Štefánikovi pri príležitosti stého výročia vzniku prvej Československej repub-

Riaditeľ Štátneho pedagogického ústavu Ľudovít HAJDUK (vpravo) a predseda MS Marián GEŠPER po podpise memoranda o spolupráci.

liky,“ uviedol riaditeľ ŠPÚ Ľudovít Hajduk. Ďalšie spoločné aktivity ŠPÚ a MS budú zamerané na sto sedemdesiate výročie vzniku Slovenskej národnej rady, ktorá bola v rokoch 1848 – 1849 vrcholným národným orgánom a historicky prvou slovenskou národnou radou. Vedúci predstavitelia oboch inštitúcií sa zhodli aj na tom, že dokumenty o osobnostiach slovenskej histórie v podobe krátkych videofilmov, divadelné predstave-

nia pre školy, školské exkurzie na miesta spojené s významnými osobnosťami či s dôležitými udalosťami súvisiacimi s našou minulosťou sú priestorom na posilnenie historického povedomia žiakov a študentov základných a stredných škôl. A to aj preto, že mnohé udalosti, známe a úspešné osobnosti z umeleckého i vedeckého sveta vypadli v posledných rokoch z učebných osnov pre zníženie počtu povinných vyučovacích hodín.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V SNN č. 11/2018, sme sa pýtali, kto bol prvý guvernér slovenskej Národnej banky? Správna odpoveď: Imrich Karvaš. Zo správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Štefan Leskovský, Šenkvice; Viliam Kurbel, Kanianka; Štefan Štefanec, Dubnica nad Váhom.

V tomto vydaní SNN sa obšírnym rozhovorom venujeme vynikajúcej novinárskej osobnosti, ale aj politikovi Jánovi Smolcovi. Napíšte nám, aké dve novinárske organizácie založil?

Svoje odpovede posielajte na adresu redakcie našej administrátorky Ľubici Rišiaňovej do konca apríla.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

21. apríla

– v roku 1848 sa konala v Prahe veľká slávnosť na počesť Ľudovíta Štúra a Jozefa Miloslava Hurbana, ktorí v ten deň prišli na návštevu; 170. výročie

22. apríla

– pred tristo piatimi rokmi v Liptovskom Mikuláši popravili niekdajšieho zbojníckeho kapitána Tomáša Uhorčíka (1680 – 1713), ktorý dva roky predtým zlákal na zboj Juraja Jánošíka

– univ. prof. Marian Mark Stolárik, dlhoročný vedúci katedry slovenských dejín a kultúry na ottawskej univerzite, predseda Kanadskej slovenskej ligy, o. i. autor diela Kde je môj domov, nositeľ vysokého vyznamenania Ministerstva zahraničných vecí SR, vyslanec dobrej vôle oslávi sedemdesiatpäť rokov

– okruhle životné jubileum má naša niekdajšia úspešná reprezentantka v biatlone Martina Halinárová

23. apríla

– pred tridsiatimi piatimi rokmi umrel filmový herec, neskôr jeden zo zakladateľov slovenskej kinematografie, režisér a scenárista Paľo Bielik (1910 – 1983)

– Daniela Hantuchová, až donedávna skvelá slovenská tenisová reprezentantka oslávi svoje tridsiate piate narodeniny

24. apríla

– v roku 1698 sa v Šenkviaciach narodil Gabriel Kolínovič, historik, ktorý zanechal štrnásťzväzkové dielo, najvýznamnejšia je jeho práca Rozpravy o uhorských dejinách a životopisy uhorských osobností, najmä slovenského pôvodu; 320. výročie

– pred dvesto päťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil Juraj Palkovič (1763 – 1835), katolícky kňaz, potom ostrihomský kanonik a veľký mecén Slovenského učeného tovaríšstva, ktorý o. i. vydal šesťzväzkový Bernolákov Slovensko-česko-latinsko-nemecko-maďarský slovník; jeho najväčším dielom bol však preklad Svätého písma do bernolákovčiny, na ktorom pracoval tridsať rokov

– sto pätnásť rokov (1903) od smrti národovca Mateja Čvika, šafranika a kupca z Valčíc, štedrého podporovateľa národného hnutia na prelome 19. a 20. storočia

26. apríla

– v roku 1783 sa začala okružná cesta cisára Jozefa II. po slovenských mestách, ktorá trvala až do 11. júla (235. výročie); bolo to prvé turné panovníka monarchie po Slovensku v dejinách ríše

27. apríla

– uhorský snem na podnet poslancov z vidieka prijal v roku 1883 zákon proti úžere; sedliaci boli nútení požičať si peniaze na nákup osiva, čo zneužívali najmä statkári a krčmári, už päť rokov predtým sa stanovil najviac osempercentný úrok, len sa nedodržiaval, teraz za jeho porušenie boli vysoké pokuty alebo rok väzenia (135. výročie)

– pred piatimi rokmi nás opustili básnik a filozof František Štraus (1933 – 2013 a operný spevák Štefan Babjak (1935 – 2013)

– osemdesiatin sa doživa filmový režisér Dušan Hanák

(jč)